

51

ajakiri

ISSN 0384-8469

EESTI OOTAB IMET

"Uus ärkamine" (mille laialdaselt käivitas arusaamine fosforiidi kaevandamise hädaohust Eestile) on olnud plahvatuslik. Vaatamata suurtele meelevaldustele ja kuumenenud meeleoludele on käitunud vajaliku kainusega ning distsiplineeritult. Liiduvabariikidest on Eesti kõige kiiremalt reageerinud uutele ühiskonna ümberkorralduste võimalustele mida perestroika ja glasnost annab. Rahvas on organiniseerunud laial rindel, nii poliitilisel, majanduslikul, looduskaitse kui kultuurialal. Rahvarinne, IME, Eesti Rohelised, Loominguliste Liitude Kultuurinõugu ning Muinsuskaitse Selts tegutsevad nüüd äärmiselt energiliselt igäüks omal alal, samal ajal etendades ka poliitiliselt väga tähtsat osa. Ükski neist ei ole katsunud tegutseda väljaspool kehtiva korra raame, vastupidi on katsutud ankurdada kõiki aktsioone niipalju ja nii kõrgel nivool kui võimalik et ära hoida Ungarit 56 ja Tsehhoslovakiat 68 Eestis 88. Niimoodi on eestlased loonud või loomas omale platfõõmi millele toetudes - niikaua kui Gorbatsõõvi joon kestab - saavad ise edasi minna, mängides sealjuures praegu juhtivat rolli ka teiste liiduvabariikide tegutsemisprogrammide kujundamisel. Eesti on niisiis haaranud algatuse oma kätte, millel võib olla suur tähtsus kogu n.Liidu edaspidises arengus.

Sellepärast valitseb esmakordselt peale sõda Eestis kaine optimism Eesti maa, rahva ja kultuuri päästmise suhtes. Optimism on muidugi palju väiksem Eestile ligemal ajal täieliku iseseisvuse saavutamise võimaluseks. Sellele sihile jõudmine jääb paratamatult olenevaks ligemate sihtide saavutamisest, mida taotlevad ülalnimetatud liikumised ja paljud teised.

Üks selline äärmiselt tähtis siht ja kava, mis on püstitatud, ja millest sõltub peaegu ka kõik muu, on Ise Majandava Eesti idee, ehk IME. Imet tutvustas esmakordselt Tartu leht "Edasi" 26. sept. 1987. Ettepaneku taga oli 8 iskut, kelledest neli kirjutasid alla dokumendile, millest siis levinud nimetus: "Nelja mehe ettepanek". Need neli olid Tiit Made, Mikk Titma, Edgar Savisaar ja Siim Kallas. Ülejäänud neli: Jaak Leiman, Ivi Proos, Peeter Kross ja Ivar Raig.

Üldsuse silmis sai ettepanek otsekohe suure toetuse osaliseks. Üle 150. artikli ajakirjanduses toetasid ideed. Sellevastu valitsus tembeldas ettepaneku natsionalistlikuks; mõttele negatiivselt suhtujate hulgas olid peaminister Bruno Saul ning Plaanikomitee esimees Valeri Paulman. Kuna aga ikka rohkem organisatsioone ja ettevõtteid ettepanekut toetas, siis

SINIMUSTVALGUKE

Oli kord rahvasteperes kena lapsuke, keda hüüti Sinimustvalgukeseks. Ta oli ilus ja tark ja hea ja ta kasvas kiiresti kõigi silmarõõmuks. Siis aga tulid rasked ajad. Oelal võõrasemal, keda millegipärast hüüti Isakeseks, oli imelik harjumus küsida:

Peeglike, peeglike seina peal,
kes on õnnelikuim ilma peal?

Ja kui peegel vastas:

Sina oled, aga Sinimustvalguke
on veelgi õnnelikum kui Sina,

läks Isake kadedusest ja vihast üleni punaseks ning otsustas Sinimustvalgukese hävitada. Ta astus Sinimustvalgukese tuppa ja pakkus talle siidipaela, mida ta nimetas baaside lepinguks. Kuna Sinimustvalguke oli just lugenud juttu Punamütsikesest, küsis ta, "Aga miks see pael nii pikk ja tugev on?" "Et sind paremini puua", vastas Isake ja hakkas Sinimustvalgekest kõrима. Siis aga koputas uksele naabrimees Aadu. Isake ehmus ja põgenes. Mõne aja pärast tuli ta tagasi, aga seekord tõi ta Sinimustvalgukesele mürgise granaatõuna. See plahvatas ja Sinimustvalguke kukkus pikali. Isake silitas vuntse ja oli omadega rahul. Sinimustvalguke lamas kaua mahalöödu asendis. Siis tulid seitse põialpoissi, keda hüüti Kauniteks Kunstideks ja nad püüdsid Sinimustvalgukest jalule aidata. Kuna nad olid just lugenud juttu Lumivalgukesest, otsustasid nad siiski oodata printsit, keda hüüti Kalevipojaks, et tema tuleks, nagu ta olla kord seda juba teinud, ja ärataks Sinimustvalgukese. Siis läheksid kõik piirud kahel otsal lausa lõkendama, Sinimustvalguke ärkaks - ning tulekski uus ärkamisaeg!

MARDI VALGEMÄE AVASÕNAD

N. Y. KULTUURIPÄEVADEL-88

VALIK ARVO VALTONI AFORISME

- Avalikustamist nõudev dokument oli ülisalajane.
- Salastatakse ka valet, et jätta muljet nagu oleks see tõde.
- Kas Ameerika avastati tõesti selleks, et sinna pääsemine võimatuks muuta?
- Fakt seadusest: nahka ei tohi üle piiri viia; selleks et sinna pääseda, pead nahast välja pugema.
- Õigused võeti ära selleks, et valitseks üldine võrdõiguslikkus.
- Uute kõrguste poole liigutakse teinekord ka sellepärast, et vanu ei saa kuidagi vallutatud.
- Elatusmiinimumil ei ole ülemist piiri.
- Kiireim viis õitsengu saavutamiseks on selle väljakuulutamine.
- Üks eeliseid, mida annab sulle kõrge koht, on see, et sa võid karistamatult rääkida asjadest, millest sa midagi ei tea.
- Mees, kellel on mugav istekoht ei hooli teiste meeste seisukohtadest.
- Ühes riigis juurutati sunniviisiliselt demokraatiat.
- Mõnda maad iseloomustab suur armastus võõraste maade vastu.
- Mida rohkem on ühel maal relvi, seda kaitsetum ta on.
- ...iga lõpuni mõeldud mõte viib keelatud mõtteni.
- Teisitimõtlejateks peetakse neid, kes mõtlevad teisiti kui need, kes üldse ei mõtle.
- Eriti raske on vaikida neil, kes teavad, et neil midagi ütelda ei ole.

PINGETE LEEVENDAMISEST

Viimased kolm kuud on olnud uskumatud kuud kahe uskumatu aasta otsa. Kirjutades seda juulis 1988 on kõige uskumatumaks sinimustvalge taastamine. Möödunud septembris saatsin "Vikerkaar_ele" kaastöö eesti-vene-inglise keelekolmnurgast, mis alles nüüd juunis avaldati. Selle lõpus mainisin, et Ahvenamaal on omad postmargid. See kergitab muidugi küsimuse, miks suveräänsel ja 50 korda suuremal Eestil oma marke pole. Vahepeal kirjutasin teise jutu lippudest, mida pidasin õrnemaks teemaks, kavatsedes seda "Vikerkaar"ele pakkuda alles siis, kui keelekolmnurga asi on ilmunud. Aga selleks ajaks oli lippude küsimus juba aegunud. Toomas Haugi kirjutis märtsi "Looming us" andis sinimustvalge taastamisele teoreetilise aluse, eristades rahvuslippu riigilipust. Seda geniaalset eristust rakendati praktiliselt Tartu Muinsuskaitse- ja Tallinna vanalinn -päevadel. Eesti Ülemnõukogu otsus rahvusvärvide kohta jaanipäeva paiku oli juriidiliseks pitsatiks. Leedus legaliseeriti rahvusvärvid varsti pärast seda, juuli algul, Lätis on aga asi vist viibinud, kuigi rahvuslipud lehvisid laialt 50 tuhande inimese kohal Riias 14. juunil.

Kui sinimustvalge taastus uskumatult vara, siis mõned teised asjad on juhtunud uskumatult hilja - näiteks Karl Vaino lahkumine. Sellise kaliibriga seismani errusaatu võinuks oodata juba kahe aasta eest, või hiljemalt siis, kui Gorbatšov Eestis käis. Aga ei. Vaino kestis veel kaua ja hoidis Eestit kardetavalt plahvatuse äärel oma tegemiste ja tegematajätmistega - ja oma salakaebustega Moskvasse. Vaino tegi omalt poolt kõik, et tuleksid üha kasvavad protesti-meeleavaldused, koos vastava verise kokkupõrke riskiga.

Selles suhtes on jällegi uskumatu, et enam kui saja tuhande inimese kokkutulek sai teoks 17. juunil hoopis Rahvarinde algatusel ja seega mitte pretestiva põrnitsemise vaid rahumeelse evolutsiooni tähe all. Aga selle rahvamassi toidulaud ei ole mitte paranenud, pigem vastupidi. Ja selles peitub suur oht.

Suurtel rahvakogunemistel juunis võis mõnelegi tunduda, et sellised rahvahulgad on võimsad ja väljendavad selgesti ehtsat rahva tahtet. Rahva tahtet väljendavad nad muidugi. Aga võimsus on kardetavalt petlik. Kas sajatuhandeliste rahvahulka saab saja sõduriga laiali ajada? Kindlasti mitte. Aga tuhande sõduriga, kui nad ei kõhkle tulistamast? Võibolla juba saab. Muidugi on olemas lihtne vastus: nad ei söendaks tulistada. See meenutab mulle kahte juhtumit, kus minagi varem niimoodi mõtlesin.

Ühel suveõhtul helistas mulle ukrainlasest töökaaslane Dupont'i suurfirma laborist ja küsis, kas ma arvan, et venelased lähevad sõjaväega Tšehhoslovakkiasse. Ütlesin, et ei usu, sest Ungari revolutsiooni lõmastamisest saadik on ju maailm ja Moskva hoiak kõvasti muutunud. Pealegi olid Dubček ja N.Liidu juhtkond parajasti piirilinnas kohtunud ja see oli pinget alandanud. Ukrainlane ütles: "Noh, nad läksid parajasti sisse."

Järgmisel päeval ütles maailma ajakirjandus, et Moskva on ikka päh küll. Isegi itaalia kommunistlik press ütles niimoodi. Aga tšehhidele see palju vahet ei teinud.

Teine juhtum. Ühel novembripäeval postitasin "Los Angeles Times"ile artikli, kus arutasin, et poola Solidaarsus on kaardid nii mänginud, et ei Poola valitsusel ega Moskvale ole selle vastu enam midagi ette võtta. Enne kui ameerika suurleht artikli kätte sai, oli Solidaarsuse laul lauldud. Ometi oli seal mängus peale suurte rahvahulkade ka praktikas tõestatud mass-streigi võime ja selline ülemaaline organisatsiooni võrgustik, millist eesti Rahvarinne ei saavuta enne sügist. Tarvitses aga ainult telefonid kinni käänata ja terve see organisatsioon oli halvatud.

Nüüd võib muidugi hüüda, et Rahvarinne pole ju Solidarnosc ja Gorbatšov pole Brežnev. No muidugi pole. Aga Tšehhoslovakkia 1968 polnud ka enam Ungari 1956. Ja Poola 1980 polnud kah kaugeltki sama mis Tšehhoslovakkia 1968. Ühine oli aga see, et võim andis järele teatava piirini ja siis võttis järsult vastupidise hoiaku. Eriti ühine oli see, et rahva usk oma võimu kasvas iga eduka sammuga, kuni lõpuks paistis, et võim ongi juba rahva käes. Aga oli ikkagi nende käes, kes võisid telefonid kinni käänata ja tankid kasarmust välja saata - või mitte saata. Võrreldes aastaid 1956, 1968 ja 1980 nendime tankide rolli pidevat kahanemist, samuti rahva kasvavat mõõdutunnet. Ja pärast rahvalikumise mahasurumist on reformi-

juhte koheldud üha mõõdukamalt. Aga mahasurumine tuli ja võib tulla ka Eestis, kui rahvas hakkab arvama, et võim ongi juba rahva käes. Loomepleenumil aprillis tsiteeris Mikiver Haavistot, et "Kui võim on rahva käes, kelle käes ta siis on?" Minu vastus: "Nende käes, kelle käes on telefonivõrk".

Ma ei mõtle muidugi ainult telefoni vaid teabevõrgustikku üldisemalt. Kui lennupost ameerika mandrilt jõuab soomlasele kätte 8 päevaga aga eestlasele 5 nädalaga, kelle käes on siis võim? Ikka tsensori käes - ka siis kui ta on nii ebatõhus, et kirja lugemine nõuab tal terve kuu! Ja seda ei muuda ka see, kui Rahvarinne peaks tervelt pool miljonit inimest ühele väljakule kokku saama. Taoline üritus võib tuua võimu illusiooni, aga mitte võimu ennast. Ja illusioonid on kardetavad. Kardetav oli see täieliku võimetuse illusioon, mis valitses alles paar aastat tagasi ega lubanud isegi fosforiidi vastu vaielda. Aga kardetav on ka praegu süvenev optimistlik illusioon.

Võrreldes ajaga paar aastat tagasi on pinged Eestis kasvanud selle tõttu, et glasnost on perestroikast kaugele ette jõudnud. See toob varemhiljem ränga tagasilöögi, kui pingeid ei alandata. Pingeid võib alandada kahel teel: aeglustades glasnosti kasvu ja kiirendada perestroika tempot. Teiste sõnadega, tagasi hoides deklaratiivsete ja sümboolsete sammudega ja asudes muutma tegelikke majanduspoliitilisi suhteid ja vorme. Vaadelgem siis möödunud aasta sündmusi sellest vaatevinklist: mis tõstis pinget ja mis leevendas seda?

Fosforiidi-protest tõstis pinget, ent sinna polnud midagi parata, sest maapind eestlase jalge all oli ohus. Pealegi on ju teatavat pinget vaja, et asju üldse liikuma saada. Sama võib öelda Hirvepargi kohta: see oli tervislik, mõõdukas pinge tõst. Savisaare ja tema kolme musketäri majandusautonoomia ettepanek alandas pinget, näidates, et on olemas mõeldavaid kompromiss-võimalusi Moskva imperialismi ja Eesti iseseisvuse vahemail. Sellise IME teostamine on aga veninud ja see tõstab vähehaaval uuesti pinget rahva ootuste ja tegelikkuse vahel. Evald Laasi artiklid küüditamistest kahandasid pinget, kuid see mõju kaob, kui küüditatute rehabiliteerimine viibib. Jõulude taastamine muidugi kahandas pinget.

Vastandina Hirvepargile oli 24. veebruari meelevaieldus enneaegne ja tarbetult riskantne, ja seda hinnangut ei muuda see, et õnneks Alma-Ataad ei tulnud. Kui keegi üle autoderohke tänava jookseb, pean seda tegu ebatargaks ka siis, kui mats terve nahaga pääseb.

Iseseisvuspäeva-eelne 48 haritlase üleskutse vältida meeleavaldusi aitas kahandada pinget.

ETA küüditamiskommentaari „Rahva Hääles“ tõstis pinget. Loovliitude pleenum kahandas seda, esile tuues uusi evolutsioonilisi tegevusvõimalusi. Sama kehtib Muinsuskaitse Seltsi ja Rahvarinde asutamise kohta. Sinimustvalge taastamine aupaigale kahandas pinget otseses mõttes, ent tõstis ka rahva ootusi, milledees nüüd ei saa lasta pettuda. Selle taustaga arvestades tõstis kohutavaj määral pinget Karl Vaino diktatuuritsemine moodustades Moskva konverentsi delegatsiooni. Vaino lahkumine oli igati väga oluline pinget kahandav samm. Piketeerimine Kohtumaja ees Nikluse, Tarto ja Zoldini vabastamiseks keskendus mõõdukale nõudele ja nende vabastamine aitaks pinget kahandada. Kõik püüdlused venekeelset rahvastikku informeerida ja kaasa tõmmata on ääretult olulised pinge leevendamiseks.

Mis saab aga edasi? Avalikustamine jätkub ja tõstab rahva ootusi. Vanalinnapäevadel lauldi muuhulgas, et

Ma tahaksin kodus olla
kui Päts on president
ja Laidoner juhatab väge
ja poodides kehtib sent.

Kaelast allpool karjub minus kõik selle järele, sest juunis 1940 läksid ju asjad õndselt viltu. Ent kaelast kõrgemal ütleb mulle midagi, et tagasipääsu pole. Päts ja Laidoner ei tule hauast tagasi. Tuhkurannas võib küll president Pätsi ausamba taastada. Aga kuidas taastada selline sent - või kopikaski -, mille eest poodides ka midagi osta saab? See on praegune sõlmküsimus.

Kui pinge ei katkesta seda kummipaela, mis võimuhoidjaid ja rahvast kuidagi koos hoiab, siis teostuvad ju kindlasti pikapeale kõik need ausambad, rehabiliteerimised, ausavõitu ajaloo-õpikud ja isegi eesti omad postmargid milledele "Vikerkaare" juuninumbris viitasin. Kümme aastat hiljem tagasi mõeldes ei tee vahet, kas see teostub paari kuu või paari aasta jooksul. Millega on kiire, on muudatus majanduslikus võimustruktuuris ja seega söögilaul. Muidu kestab pinge ja plahvatuse oht.

Mida võib järgmise poolaasta jooksul oodata? Ennustada ei saa, aga olletusi võib teha.

Tõenäoliselt toimub augusti lõpupoole taas Hirvepargi-teemaline meelevaldus ja küsimus on vaid, kes korraldab ja kes jätab teiste korraldada. Pinget see palju ei muuda. Oktoobri alguses on N.Liidu Konstitutsiooni Päev, mis annab põhjust küsida: mida tähendab põhiseaduse paragrahv 72, mis teatavasti ütleb, et "Iga liiduvabariik säilitab õiguse välja astuda N.Liidust"? Huvitav on, et paljud sovjetlikud ja antisovjetlikud kommenteerijad näivad üksteisega nõustuvat, nagu oleks see paragrahv N'Liidu põhiseaduses täiesti ülearune, sest ei usuta, et seda eales võidakse millekski rakendada. Aga põhiseaduses see siiski on, ju siis vist mingiks otstarbeks. Seega poleks üllatav, kui loodaks mingi "Paragrahv 72 Komitee" selgitama selle sisu. Aga see on rohkem akadeemiline ega muuda momendi pinget.

Oktoobris toimub ka arvatavasti Rahvarinde suurkonverents ja keske juhatause valimine. Samal ajal kerkib tulipunkti ennetähtaegsete vabariigi Ülemnõukogu valimiste korraldamine umbes veebruaris. Sellel on muidugi see pinget leevendav külg, et rahval on midagi vaadata ja oodata. Ainult et kas rahvas jaksab nii kaua IMEt oodata ilma plahvatamata? Jutud käivad, et Gorbatšov olla Moskva konverentsi viimasel päeval eesti delegatsioonile ütelnud, et majandusautonoomia tuleb. Kena küll, aga millal? Kui oodata aega, mil keskministeeriumid vabatahtlikult kontrollist loobuvad, siis võib küll oodata viimsepäevani. Ja kui ka Gorbatšov neile käsu kätte annab, siis oskavad nad üleandmisprotseduuri kah sama pikaks venitada, rääkimata sellest, kui seda nõuab värskelvalitud uus Eesti parlament.

Teine võimalus on, et rahvas ise teeb IMEt ja natsionaliseerib Eestis asuvad majandusettevõtted jne. A.1940 tehti ju küll kah midagi natsionaliseerimise nime all, aga varsti olid vabrikud veelgi rohkem kui varem välismaiste võimude valduses. See oli see 1940. aasta ime. Nüüd on mõeldav vastupidine ime - ehtne natsionaliseerimine, mis algab altpoolt, rahvaalgatuse teel nagu Gorbatšov soovitab. On võimalik, et lähemal kuudel mõne ettevõtte tööliskond Eestis võtab Gorbatšovi toetust majandusautonoomiale tõsiselt ja kuulutab oma ettevõtte natsionaliseerituks, see tähendab - äravõetuks vabariigi-väliste agentuuride võimu alt ja allutatuks mõnele sobibale Tallinna ministeeriumile. Ja valib uue juhatause, kui olemasolev juhatus ei nõustu alluma vabariigi valitsusele.

Kas rahvaalgatuslik natsionaliseerimine tõstaks või langetaks pinget? Lühiperspektiivis tõstab, nagu seda tegid ka usaldamatuseavaldused Vaino vastu loovpleenumil ja piketeerimine Nikluse vabastamiseks. Väga peatselt aga langetavad taolised sammud pinget, eeldusel, et siht oleks realistlikult saavutatav perestroika raames. 24. veebruari motiivid seda ei ole, Vaino kukutamine ja Nikluse vabastamine aga on. Sama kehtib ka rahvaalgatusliku ettevõtete natsionaliseerimise kohta: see oleks täiesti kooskõlas perestroikaga. Pikas perspektiivis aga leevendab natsionaliseerimine pinget märksa rohkem kui Nikluse vabastamine või isegi Vaino kukutamine, sest natsionaliseerimine mõjutaks varsti söögilauda. Kui majandusautonoomiat peatselt ei hakka teostama, ei saa kindel olla, et rahval on kannatust oodata valimisi tuleval aastal või hiljem.

Unustasin peaaegu küsida, mida saab eelseisval poolaastal oodata vabariigi valitsuselt ja domineeriva partei juhtkonnalt. Perestroika teostamisel on vabariigi valitsus seni olnud sama sitke nagu sült. Ja domineeriv partei - selle tippjuht on aga nii hiljuti vahetunud, et ei oska veel midagi ütelda. Lähemad kuud näitavad, kelle huvide eest Väljas on väljas.

Kokkuvõttes on vaja pinget kahandada aeglustades glasnosti või kiirendades perestroikat - või teha mõlemat. Teiste sõnadega - aeglustada deklaratiivseid ja sümboolseid samme, samal ajal aga kiirendada majandusstruktuuri muutmist.

20.07.1988

REIN TAAGEPERA

ANNAB MAALE SUUD - EPP MARIA KOKAMÄGI

- Epp-Maria Kokamägi, kes Sa oled?

- Olen maalikunstnik. Ma olen sündinud 1959. aastal Tallinnas ja olen siin elanud lapsepõlvest saadik. Õppisin maalimist Tallinna Kunstiinstituudis, lõpetasin selle 1983. aastal ja nüüd töötan vabakutselise kunstnikuna. Maalin ja peale selle annan veel Kunstiinstituudis maalitunde ja kasvatan oma kolme last. See on mu töö. Mees on mul ka kunstnik, Jaak Arro. Ise olen pärit kunstnike perest; mu isa oli maalija Luulik Kokamägi. Tema on surnud, aga ema elab ja ema maalib ka.

- Iseloomusta oma kunsti, oma tööd, palun.

- Kunstikriitikud oskavad seda muidugi paremini teha, nendel on pilt selge. Aga eristatakse kahte liini, mida ma viimasel ajal viljelen: üks on rahvusromantiline stiil, mida ma teen õlitehnikas lõuendile, suured maalid. Teine liin on akvarellid, milles ma töötan juba päris kaua; vist üheksas aasta juba esinen nendega. See on selline tundemaal või sotsiaaldepresioonist tingitud kunst. Nad on päris erinevad, võib olla alles nüüd viimastes piltides on hakanud need kaks liini kokku jooksuma, nii et see tunde- ja rahvusromantiline stiil hakkavad lähenema teineteisele või segunema. Varem võis eristada täitsa nagu kahe eri kunstniku maale: õlimaalis ja akvarellis.

-Kas näitusi oled ka teinud?

- Jah, näitusi on mul juba päris palju olnud. Olulisemaid personaalnäitusi on mul võib-olla juba kümme tükki olnud, muidugi mitte kõik suurtes saalides. Ma olen armastanud käia ka mööda ääremaid, sest meie kunstielu üheks puuduseks pean ma seda, et ta kontsentreerub pealinna ja võib olla natuke ka Tartusse. Ja kuna kunstipoliitika ei ole seda eriti soosinud, siis mina olen leidnud, et minu kui kunstniku kohus on ise minna väiksematesse linnadesse ja lausa maale. Seal elab ju ka eesti rahvas, kes tahab näha kunsti ja tahab osa saada kultuurielust. Näiteks viimane näitus, mis mul just sel nädalal koju tuli, oli Hiiumaa pealinnas, Kärdlas. Seal oli see esimene personaalnäitus, mis neil oli üldse toimunud. See on hämmastav! Aasta 1987 ja nad ütlevad, et ma olen esimene kunstnik, kes sinna tuleb oma näitusega. Initsiatiiv oli minu ja Hiiumaa kohaliku kultuurivõimu poolne.

Kunstnike Liidule on mul natuke etteheiteid, et ta ei ole nende ääremaade eest hoolitsenud. See kannab tunnistust mingist kultuuri vaesusest. Meie kultuuripoliitikas jõutakse toetada, ütleme, Kaljuste Kammerkoori, Eri Klasi ja Hortus Musicust kes käivad välismaal. Kunstnikest on vist Arrak saanud väljaspoole. See tähendab, et kunstipoliitika ei jõua toetada rohkem kui paari kollektiivi. Ja kui ta ei jõua seda, järelikult ka mitte teostada, et meie maal, väikestes küladest ja linnades, leviks kunst. See on minu jaoks väga valus probleem. On väga oluline praegu, et eesti kunst jõuaks nii välismaale kui meie sisemaale.

- Kuidas on tänapäeva eesti kunstisituatsioon?

- Mulle tundub, et toimub üldse mingi uus ärkamisaeg eesti kunstis või noores kunstis. Ta ei ole üldsegi nii lootusetus seisus nagu võib-olla paar aastat tagasi kriitikud arvasid. Siin on omad uued tuuled ja võimsad loomepotentsiaalid, et kui aga vähegi jõuaks vastu pidada sellele elule ja on võimalik tööd teha siis ma usun, et see annab päris huvitavaid tulemusi. Ma usun oma põlvkonna kunstijõudu. Palju tahetakse teha, aga ta jääb mingite tobedate tekistuste taha. Meil peab näitusi kirja panema aasta aega ette. Ütleme, et mingil grupil tuli idee teha näitus. Idee on praegu värske, aasta pärast tahaksime teha midagi muud, aga me peame ootama, et jõuaks see järjekord meieni, sest ei ole paikasid, kus näitusi teha. Ma arvan, et see jutt ei olegi nii uus teie jaoks, et ei ole seda ja teist. Aga sellest hoolimata me teeme. Näiteks geomeetiline suund on väga tugevalt arenev: maalijatest Mari Kurismaa, väga omanäoline ja tugev kunstnik; Siim-Tanel Annus graafikutest. Ka happening'i ja performance'i laadne kunst on hakanud meil maad võtma. Tänu just oma algatustele, et me ise teeme ja kuidagi maksame selle ise kinni. Ei hakkagi ootama toetust Kunstnike Liidu poolt.

AKVARELL - TEMPERA 80 x 100 cm

Sel suvel Pärnumaal, Kastnas, toimus väga huvitav happening. Siim-Tanel Annus ja Jaak Arro lavastasid mängu looduses: "Kuninga viis ilmumist", mis näiteks minule on viimasel ajal üks teatri suuremaid elamusi, sest seal mängis kaasa loodus ise ja inimesed kes sinna olid kogunenud.

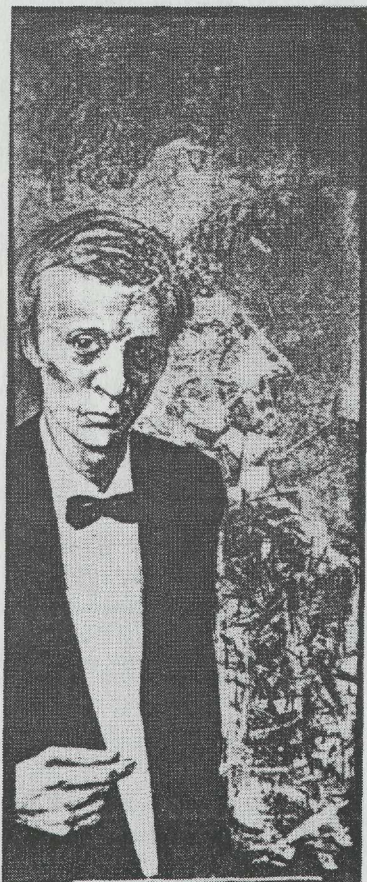
Minust nooremad, kahekümneaastaste põlvkonnas on praegu võib-olla ekspressiivsuse laine. Suvel oli üks näitushüümn "T". Seal olid oma puudused ja vead ka, aga see oli väga tore algatus. Rühm noori oli kokku võtnud ennast ja leidnud ka ruumi kus üles panna. Just maali osas oli seal tugev ekspressiivne algolemus.

- Missugused on Sinu tulevikuplaanid?

- Kavatsen töötada kindlasti selles nn. rahvusromantismi laadis edasi. Viimased tööd nüüd sellel sügisnäitusel olid "Annab maale suud". Mina pean seda sümbolistlikuks tööks oma loominguks. Praegu on pooleli mul "Kuldkoda ehk palve põllu eest", ka suur pilt. Jatkata selle kunsti laadiga, mida kriitikud on kutsunud müüdimaaliks, kuhu peale minu kuulub ka kindlasti minu abikaasa Jaak Arro oma maalidega, natuke vanemast generatsioonist Ando Keskküla ja Jüri Arrak, kes oli teerajaja. Minu põlvkonna kunstnikes süveneb see mingi oma juurte otsimine eesti mütoloogiast, isegi eesti muinasjutude ainetel. Mina saan väga inspiratsiooni sellest, kui ma õhtul loen lastele eesti muinasjutte ette: kõik need kuningatütred ja peretütred ja vask- ja hõbelossid ja kuldsed ratsud... Ma tunnen, et mina saan sellest palju inspiratsiooni, palju materjali. Juured on kusagil eesti mütoloogias, tulevikus tahan seda rohkem tundma õppida ja kasutada.

Tallinnas, 31 okt. 1987 a.

Usutles: **LIA PEET**

Teadmiseks:

Ajakiri "Vikerkaares" on eksponeeritud järgmiste, intervjuus esinend, kunstnike töid:

Nr. 3/87 Mari Kurismaa (õlimaaliid)

Nr. 6/87 Epp-Maria Kokamägi (tempera, guašš)

Nr. 7/87 Siim-Tanel Annuse (performance'd 1982, 1986, 1987)

Nr. 8/87 Jaak Arro (õlimaaliid)

Nr. 1/88 rühm "T" 1987 a. näitus.

Nr. 3/88 "Epp-Maria Kokamägi" portreeteritult Ruth Huimerindi poolt, Blueprint, serigraafia.

Eesti kirjanikke kunstis

Juhan Viiding
(Epp-Maria Kokamägi. 1986.)

KAUA TEHTUD, KAUNIKENE

Eesti kriitika pealtnäha ilmekaimaks iseärasuseks on nimetuseline vähesus. Kui näiteks Soomes pole haruldane, et raamat saab paarkümmend vastukaja, siis meil on tavapärane kolm-neli. Viis-kuus arvustust on juba hea märk - teos on leidnud tavalisest laiemat kõlapinda. Sellest veel rohkem tähendab juba populaarsust ja läbilööki. Maksimaalselt võib raamat loota tosinale tähelepanuavaldusele. Niipalju koguvad üksikud väga head teosed. Viimasel ajal on selleni küündinud Viivi Luige "Seitsmes rahukevad". Suurt tähelepanu võivad pälvida ka kunstiliselt kehvad, aga skandaalimaigulised teosed. Samas juhtub - ilma et toimetajad ja kriitikud oleksid omavahel vandenõud sõlminud - et mõni raamat jääb hoopis arvustamata. Harilikult juhtub nii ülimalt keskpäraste teostega, mis kedagi ei köida ja kedagi vihale ei aja.

Kus arvustused ilmuvad? "Looming" ning "Keel ja Kirjandus" võtavad läbi suurema jao uudiskirjandusest. Samuti on seda laias laastus teinud nädalaleht "Sirp & Vasar", Tartu "Edasi" ilmutas vahepeal harvanähtavat ettevõtlikkust ja igalaupäevasel kultuurileheküljel seisis kirjandusarvustus. Uus ajakiri "Vikerkaar" arvustab igas numbris ka kirjandust. Arvustusi ilmub veel ajakirjas "Noorus", valdavalt noorte autorite teoste kohta ja siis, kui raamat räägib noorteprobleemidest. Sama kehtib ajalehest "Noorte Hää". "Rahva Hää" eelistas vahepeal tegelda kopsakate kirjameestega, rahvakirjanike, juubilaride, laureaaside, preemia kandidaatide või saanutega. Samuti ideoloogiliselt eriti õigete teostega.

Seega ilmub lõviosa meie arvustustest spetsialiseeritud kirjandusväljaannetes. Päevalehed neid regulaarselt ei avalda. Ja mitte sellepärast, et nad ei tahaks.

Oma valmisolekut on vastavate osakondade esindajad deklareerinud koosolekutel ja ühishõupidamistel pahase kirjanikkonnaga. Asi selles, et kriitikud pole eriti entusiastlikud neile kirjutama. Päevalehtede tsensuur oli tihedam ning tuli ette, et retsensioonides tehti viimasel hetkel kärpeid, vahel koguni autoriga kooskõlastamata. Pealegi maksavad päevalehed vähe honorari. Paarkümmend rubla kolme-nelja masinalehe eest. Vahel ka rohkem, ent elukalliduse tõustes ikkagi sümboolse summa. Ei tasu vaeva! Ajakirjad maksavad mitu korda rohkem. Nii kirjutavadki päevalehtedele eelkõige need, kelle tase ajakirjadeni veel ei küüni, kes ei mahu veel marjamaale. Samuti avaldavad end seal juhu kriitikud näiteks rubriigis "Lugejaarvamus". Seega - ehkki leidub missioonitundlikke või siis rikkaid autoreid, kes raha peale ei mõtle - kohtab kriitika tiptaset päevalehtedes suhteliselt harva. Siit juhtub nukravõitu seik. Kuigi eestlased loevad innukalt kõiksugu kirjavara, kaasaarvatud eelmainitud kirjandusväljaanded, levivad päevalehed ometi laiemalt ning nende mõju lugeja maitse suunamisel ja arendamisel on suurem kui näiteks "Keelel ja Kirjandusel". Aga nendes potentsiaalsetes suunajates kirjutavad sagedamini need, kes pole lugejast tarvilikku sammu ees, kelle endi maitse veel ebakindel ja mitte täiesti usaldatav.

Võõramaalane võib siinkohal küsida, kas siis toimetuse palgaline töötaja ei peagi oma lehe kriitikaveerge täitma? Ei, meie lehtede vastava isiku ülesanne on eelkõige kaastöö tellimine teistelt kriitikutelt ja selle redigeerimine. Ta võib küll ka ise kirjutada, aga see pole tema kohus. Ja kirjutada võib ta teatavas mahus, mitte liiga sageli.

Erinevalt muust maailmast makstakse meie toimetusetöötajale oma lehes avaldatu eest honorari. Vältimaks võimalust, et toimetaja kogu leheruumi ise täis kirjutab ja kõik oma tasku pistab, kehtib meil seadus, et kuuskümmend protsenti honorarist peab minema välisautoritele.

Et suurem jagu kriitikast ilmub ajakirjades, tuleneb sellest järgmine iseärasus, meie kriitika hilineb tugevasti. Ajakirjade töösükkel on kuust kahe kuuni. Kuu algul ära antud käsikiri ilmub parimal juhul järgmise lõpus. Harilikult see aeg pikeneb, sest toimetajad ei hoiu leheruumi viimase hetkeni tühjana. "Sirp & Vasar" ja päevalehed reageerivad muidugi kiiremini. Üldiselt pole aga haruldane, kui vastukajad raamatule ilmuvad veel poole ja kolmveerandki aasta pärast.

Nõnda siis harva ja hilinemisega, mis mõlevad halvad. Midagi peab olema tasakaalustavalt head - mis õigustaks. Jääbki üle olla kaua tehtud, kaunikene. Kriitika on alati segu žurnalismist, kirjandusteadusest ja kunstist. Nende vahekord kõigub eri kultuurides ja autoriti. Eestis kriitikas prevaleerib praegu kunstiline ja uurimuslik külg. Arvustus pole enamasti mitte pelk reageering millelegi, vaid iseseisev nähtus, ceteris paribus teiste vaimuaktidega. Kriitika on tõsine asi, teda ei tehta ühepäeva tarbena. Kriitik on eeskätt kriitika-kirjanik. Kriitika ülesanne pole lugejat informeerida millegi olemasolust - see oleks niikuinii hilinevad - ka mitte üldsõnaliselt hinnanguid anda, vaid teost tõlgendada, konteksti asetada, arutleda, ja meeliskleda. Asi võib minna nii kaugemale, et teosest üldse eemalduatakse, et see muutub paljaks ettekäändeks kriitiku arvates millestki tähtsast juttu teha. Hinnang taandub puhuti kolmandajärguliseks. Kuigi lugeja selgusejanu - mida kriitik ikkagi teosest arvab - jääb sel juhul rahuldumata, kehtib abinõu eesmärgile pühendatuse seadus ja huvitavale retsensioonile antakse andeks, et ta teosest mööda räägib. Kindlasti tuleb siin meenutada, et nagu kirjandus ise, nii ka kriitika täitis vahepeal olude sunnil rolli, mis teistes tingimustes peaks kuuluma ajakirjandusele. Kriitikaveergude tsensuur oli leebem - neid loetakse ju vähem kui mõnd muud rubriiki - ja seal sai tegelda tagasihoidlikult ääri-veeri ka ühiskonnakriitikaga.

Üldse on meie kriitika toon suhteliselt leebe. Kui ka valus tõde ära öeldakse, siis ikkagi läbi lillede, kõrri kargamata. Tõsi, nooremad mehed ei taha heast toonist enam kuulda ja ütlevad otse välja.

Meie kriitika kirjutab enamasti haritud publikule - neile, kes raamatut juba lugenud, kes ei otsi kriitikast mitte tõde - neil on oma arvamus juba olemas - vaid samu väärtusi mida mujaltki, s.o. briljeerimist ja eruditsiooni, mõttevärskust ja stiilinõtkust. On kriitikuid, keda loetakse alati, isegi siis, kui arvustatav teos tundmata. Sest on kriitikuid, kes kirjutavad huvitavalt ka ebahuvitavast raamatust ja kelle kohta kuluaarides öeldu, et arvustus oli parem kui teos ise, ei pruugi väga vale olla. Üldse on ju inimesi, kes ebahuvitavalt kirjutada ei oskagi, kelle iga sõna lummab. Muidugi pole sääraseid palju. Kui meelisklema hakkab keskmise mõttelennu ja keskpärase stiiliga inimene, on see tüütum kui korralik klassikaline arvustus. Õnneks on Eestis kriitikas praegu nii mõtteid kui vaimukust.

Kuidas on niisugune kriitika tekkinud, kust kasvanud? Kahtlemata etendab oma osa traditsioon, millele pani aluse Noor-Eesti kultuurisuundumus ja Tuglase isik. Lähtus ju Tuglas nii oma novellistikas kui kriitikas samadest üldistest esteetilistest printsiipidest, pidades esmatähtsaks mõtte selgust ja tihedust, samas sõnastuse täpsust, ökonoomsust, stiilivärskest ja kujundilikkust. Tema kriitikaraamatud ja momograafiad on õnnestunud näited uurimusliku ja kunstilise mõtteviisi sulamist. Täna noored kriitikud on õppinud veel paljudelt vanema põlvkonna meistritelt, Tammsaarelt ja Semperilt, Oraselt, Palgilt ja teistelt. Nende huvi sajandi esimese kolmandiku suundumuste vastu, mis ulatub Aaviku kirjaviisi velmamiseni, on igal juhul märkimisväärne.

Vahepeal tuglaslik traditsioon katkes. Sõjajärgseil aastakümneil kriitikasse tulnud kujunesid paratamatult teistsuguste mallide järgi. Ehkki kunstipärase kriitika retsidiive esines ka kuuekümnendail, polnud see suundumus silmatorkav nagu nn. 70. aastatel. Olgugi igasugune põlvkonnitamine kunstlik, on mingid üldistused siiski võimalikud. Tõllal kerkis esile rida nooremaid kirjutajaid. Valdavalt olid nad ülikoolist eesti filoloogid. Nad lugesid palju, ja mitte ainult eesti keeles, ja mitte ainult ilukirjandust, huvitades filosoofiast ja esteetikast, sotsiaalpsühholoogiast ja psühhoanalüüsist, strukturalismist ja religioonijaloost - kõigest, mida humanitaaria pakub. See põlvkond, kel kahtlemata oli loominguilisi impulsse, ei valinud nende realiseerimiseks originaalloomingut, vaid nagu kokku räägitult - kriitika. Mis oli selle põhjuseks - kas ühiskondlikust stagnatsioonist tingitud skepsis igasuguse siira eneseavaldamise mõttekuse suhtes, iseäralik tähtede seis või muu - jäägu see tuleviku otsustada. Fakt on, et Langemets ja Sang, Ruutsoo ja Veidemann, Priimägi ja Olesk, Uibo ja Haug, siinkirjutaja ja mõnigi teine erinesid keskmise ja vanema põlvkonna kriitikutest. Nende arvustused olid enamasti tasakaaluka hinnanguga miniuurimised, teostatud asjalikus neutraalses stiilis. Nad ei pretendeerinud iseväärtusele ega subjektiivsele eneseväljendusele, nagu nende järglastel.

Jälgigem näiteks persooni muutumist. Vene kriitikas on siiani hea toon kasutada meie-vormi: "Meile tundub", "nagu meile näib", "peame vajalikuks rõhutada" jne. (See kõlab kuidagi kaalukalt, justkui esindaks autor mingit gruppi!). Eesti kriitikas prevaleeris pikka aega umbmäärane väljendus: "tundub", "paistab", "võib oletada" jne. Uuem kriitika räägib rõhutatult enda nimel: "ma usun", "minu arvates" jne.

Persoonist tähtsam on aga see, et niinimetatud põlvkond tahtis olla enamat jooksva kirjanduse dokumenteerijast. Kõnekas, et mitmed nende seast on viimasel ajal ka ilukirjanikuna läbi löönud. On tulnud uusi nimesid, nii et eesti noorema kriitika kõrval võib rääkida ka noorimast, keda markantselt esindavad alla kolmekümnesed Undusk, Laar ja teised.

Siin tuleks teha juttu meie kirjaniku-kriitikast. Nimelt pärineb suur osa jooksvast arvutusest päriskirjanike sulest. Tihti selle väärtuslikum osa. Runnelit ja Kaplinski, Unti, P.-E. Rummot ja mitut teist võib liialduseta pidada eesti parimate kriitikute hulka kuuluvaks. Nad ei kirjuta küll sageli, ent iga nende arvustus on väärtus omaette. Kirjaniku tehtud kriitika on enamast värskem ja sõnasuutlikum kui keskmisel professionaalil. Liiasi on ülalmainitud mitte üksnes loojad jumala armust, vaid laia haardega erudeeritud kultuuriisiksused. Miks kirjanik kriitikat kirjutab? Esmalt muidugi sellepärast, et meie intelligents on absoluutarvult väike ja et kultuurimehhanismi funktsioneerivana hoida, peab iga inimene mitut ametit pidama. Endise toimetustöötajana tean küll ka proosalisemat põhjust. Kirjanik kirjutab arvutuse kähku valmis, kui trükikoda tema teosega viivitab ning tal on kiiresti natuke elamisraha tarvis.

Meie kriitika - olgu siis kelle sulest tahes - on keskeltläbi kirjaoskajam kui puhas ilukirjandus. Muidugi mitte absoluutselt. Kirjanike hulgas leidub suurepäraseid stiliste. Ent mõnedki kirjanikud on oma lausete vormimisel saamatud ja lohakad, mida kriitik endale naljalt ei luba. Tema sisetsensuur ärgitab teda viimistlusele. Ses suhtes seisavad nad lähedal tõlkijatele. Nemad kahekesi ongi mu meelest parimad eesti keele stiili viljelejad, meie stilikultuuri alustalad. Nende vahel on vaimuelus liit. Liialdagem: nemad teevad kultuuri, teised kirjandust.

Üldiselt on meie kriitikud haritumad kui kirjanikud, mis ka mõistetav. Kirjutamine nõuab rohkesti aega, eriti pikk proosa. Kirjanikul pole mahti nõnda palju teisi lugeda. Kriitik on seda kohustatud, laisk ja rumal kriitik on ebaesteetiline. Enamik töötab enda kallal. Tore, kuidas noore kriitiku järjekordsest arvutusest paistab, mis filosoofi või kontseptsiooni mõju all ta on parajasti olnud. Kord löövad sealt läbi sotsioloogilise, kord fenomenoloogilise, kord mõne muu koolkonna vaated. Lõpuks on kriitikul tasakaal käes ja siis ta kirjutab mõnd aega oma parimat kriitikat. See aeg ei kesta kaua. Nagu öeldud, maksavad ajakirjad meil suhteliselt korralikult.

Kui kriitik kirjutab kuu jooksul arvustuse "Loomingusse", teise "Keelde ja Kirjandusse", kolmanda "Sirpi" ja ühe veel kuhugi, siis võiks ta oma tööst isegiära elada.

Aga - kuigi headest kriitikutest on alati nappus - pole niimoodi võimalik. Ajakiri avaldab numbris kolm kuni neli arvustust ja iga kuu ei pääse samad mehed löögile. Kui "Looming" ilmutab aasta vältel ühelt inimeselt neli arvustust, siis on see ka maksimum. Veel olulisem, et lattu on kõrge, kriitika liigitub avalikult loomingulise tegevuse hulka, nii et enda vastu nõudlik kriitik ei suuda kuu jooksul kuidagi nelja arvustust luua. Kõige viljakamad saavad hakkama tosinkonnaga. Nii tegeldakse kriitikuga ikka mõne muu ameti kõrvalt. Vabakutselisi ei esine - kui, siis lühikest aega kahe töökoha vahepeal.

Nagu öeldud, ei kirjuta kriitik üheks päevaks. Ta sihhib jäävate väärtuste poole. Kui ta on piisavalt kirjutanud, paneb ta oma paremad lood kokku ja pakub kirjastusele, et raamat välja anda. Kirjastus ei taha seda, sest kriitikaraamatud võivad seisma jääda ega too kasumit. Ent avaliku arvamuse mõjul ei ole kirjastus kultuurivaenulik ega lükka käsikirja tagasi. Küll aga hoiab ta seda mitu aastat sahtlis. Ometi on mitmel kriitikul õnnestunud oma raamat välja anda, mõnel koguni mitu tükki, nagu pikema staažiga, viljakatel meestel, kes väsimatult rivis, prof. Muru, Tonts jt.

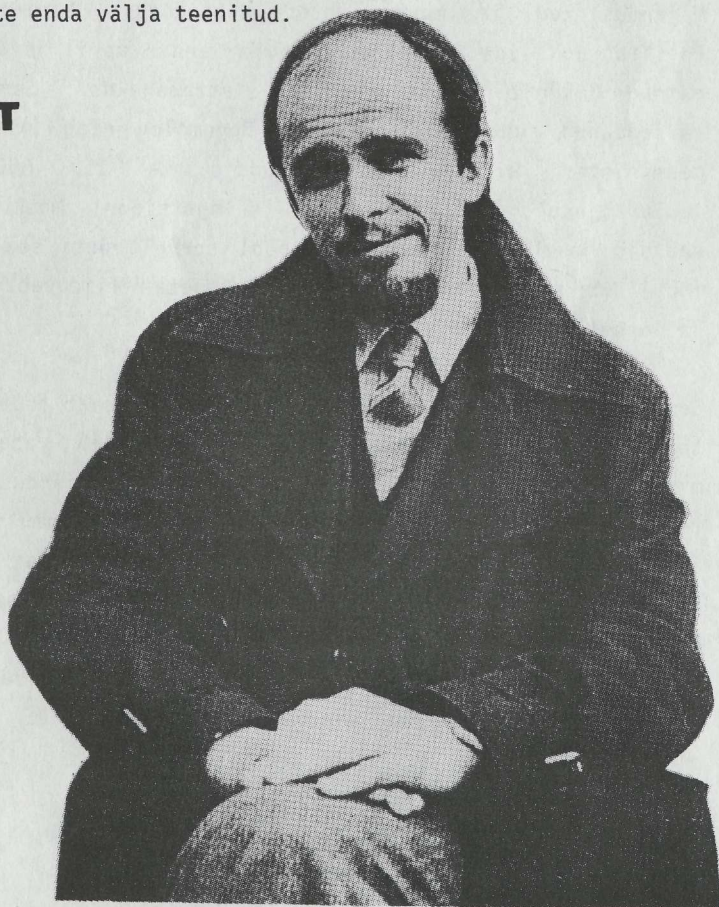
Aga asi pole üksnes rahas. Kriitika tegemine on ea küsimus. Selleks on vaja teatavat hoiakut, löögivalmidust, pealehakkamist, sisendi millegi nimel sõna võtta. Kui tegemist pole kaasasündinud kriitiku naturiga, siis kestab see aeg kaheksa-kümme aastat, siis on kriitik enamasti kõik ära öelnud mis tal öelda on -kirjanike teoseid ettekäändena kasutades- siis ta on mõneks ajaks tühi ja taltub. On aeg hakata tegelema millegi tõeliselt jäävaga. Kriitik suundubki kirjanduslukku, kirjutab monograafiaid, õpetab välja järglasi, kaitseb väitekirja, hakkab tegelema kriitika metodoloogiaga, avaldab kultuurse ent igava värsivihiku või teeb midagi muud auväärset.

Eesti kriitik ei ole ofitsiaalses mõttes mõjuvõimas isik. Tema arvamusel pole raamatu leviku ja läbimüügi suhtes suuremat kaalu. Vahel koguni vastupidi. Kui ta midagi väga maha teeb, järeldab selles vähenõudlikum lai lugejaskond, et ju seal pidi midagi kõditavat või muidu põnevat olema. Õnneks pole kriitikal ka võimu autorile kurja teha. Mitte nagu Stalini-ajal, mil tähtsas häälekandjas ilmunud paskvill kõlas võimu enese häälel ja võis sulgeda kirjaniku ees toimetuste ukseid.

Seevastu oma seltskondliku koteeringu üle ei tarvitse kriitikul nuriseda. Ehkki laiem publik tunnistab ilmselt tänini klassierinevusi, pidades kriitikut kirjaniku kõrval millekski teisejärguliseks, vahel koguni parasiidiks, pole see nõnda harituma publiku silmis. Kriitik on kirjanduslikes ringkondades ja salongides omainimene. Tema peale ei vaata "puhta loomingu meistrid" ülalt alla. Valdav enamik kirjanikke peab teda kolleegiks, kes ajab sama asja mis ta isegi. Mäletan viie-kuue aastast perioodi, mil ma polnud veel kunstipattu langenud ja tegelesin üksnes kriitikaga. selle aja vältel tuli mul kunstiklubis vaid korra kuulda ühe isiku suust mörinat, et "tema kriitikuga ühe laua taga ei istu". See oli ka kolmanda järgu luuletaja, kellest järeltulevad põlvned midagi ei tea.

Suhtumine kriitikasse ja kriitikutesse on kultuuritaseme üks põhilisi näitajaid. See on kultuuri küpsuse kriteerium. Meeldiv tõdeda, et Eestis on see suhtumine vägagi kõrge, ja et see pole kellegi heatahtlik patronaazi tulemus, vaid kriitikute enda välja teenitud.

MIHKEL MUTT

EESTI OOTAB IMET , algus lk. 2

moodustati jaanuaris 1988 Eesti Teaduste Akadeemia juures ametlik töögrupp "Regionaalse juhtimise täiustamise teaduslik kollektiiv", mis sai otse Eesti Ministrite Nõukogult ülesande välja töötada IME programm. Esimeheks nimetati Rein Otsason ja Valeri Paulman. Kuna küsimus allutati Ministrite Nõukogule, tekkis algatajate hulgas õigustatud kartus, et ettepanek seal lämmatatakse. Sellepärast moodustati isealgatuslikult alternatiivseid töögrupe Tartu ülikoolis, Kergetööstuse Ministeeriumi uurimiskeskus "Mainor", Kvalifikatsiooni Tõstmise Instituudis ja mujal. Alternatiivsed grupid ühinesid IME Probleem- nõukoguks, mida juhib Edgar Savisaar.

Juunis lepiti kokku mõlema grupi (Ministrite Nõukogu alluvusega ning IME Probleem nõukogu) koostöös lõpudokumendi koostamisel. IME kontseptsioon eritatakse avalikuks aruteluks novembris 1988.

IME teostamisel on muidugi kõige põletavamaks küsimuseks Eestis edaspidised majanduslikud ja muud suhted N.Liiduga. Senini on saavutatud, et Poliitbüroo liige Alexander Jakovlev andis aprillis oma teoetuse IMEle ega näinud mingit "natsionalismi" ettepanekus. Samasugust toetust on väljendanud juhtiv ökonoom Oleg Bogomolov ning (kuuldavasti ka) N.Liidu peaminister Ryzkov. IMEt nõudsid ka 150 000 eestlast Tallinna lauluväljakul, kui nad Eesti delegatsiooni Moskva Parteikonverentsile saatsid ja mis Eesti delegatsiooni survele võeti seal lõpudokumendi. Juuli lõpul Moskvast parteipleenumi kõnes toetas liiduvabariikide isemajandamist ka Gorbatsšov.

Eesti loodab kõigest hingest et IME projekt saab teostatud lõpunimineval ja terviklikul kujul. See tähendaks Eesti vabanemist üleliiduliste ministeeriumide koloniaalsurvest, üleminekut majanduslikele otselepingutele teiste liiduvabariikide ja välisriikidega. Loomulikult on majandusliku iseseisvuse eelduseks juriidiliste garantiide saavutamine milleks kavatakse muutusi N.Eesti konstitutsioonis. Esimese etapiga tehakse algust juba 1989. juba 1989 a. algul.

Kõik eestlased maamunal loodavad IME imet. Võbolla saaksime selle teostamisele meiega kaasa aidata?

TOIMETAJA

PEAMINE IMETEGIJA
Edgar Savisaar

"Vaba Eesti Sõna" 2.7.1987

Olen näinud — kuulnud vähesed kabareid, aga julgen esitatud kõrvutada Broadway omadega, ja seda igas kategoorias — esinejad, esitus, sisu, riietus dekoratsioonid ja valgustus. Minu arvates parimaiks olid: Pia Paljak, Leane Parik ja Valdo Kask.

Hinnet loomulikult kõrgendab fakt, et kabaree oli eesti-aineline ja eesti keeles.

Seelaadset zhanri harilikult konservatiivsed pagulaskonnad ei harasta; ei tea miks? Esitatud kabaree oli minu arvates rahvuslik, seejuures aga ka väga nauditav — seelaadseid sooviks rohkem.

Kuna aga tekst ja esitus olid kõrgklassilised, diplomaatlikud ja heatahlikud, siis põhiliselt iga vanusegrupp nauis.

Ukena rohkeist peolistest arvan tabavat üldmuljet — tänane Lakewoodi Eesti Ühingu, kes esinejad kutsus; loomulikult aga tuline kiitus kuulub rootsi-estlastele. Hästi tehtud!

Olev Olesk

"Eesti Päevaleht"

9.5.1986

Noortefestivaal "Olse" Eesti noortekabaree "Rez-de-vous", "Kohtumine", mida on esitatud kolme laadset hästiõnnestunud fanriit Stockholmis kordustendustel.

Autor ja režiissöör Suune Sepik (pseudonüüm, mille taga peitub arhitekt Hando Kask) võis Lundi "Lundias" toimunud etendusel üllamal rahul olla oma noore ansambliga, millele nüüd esineb juba "professionaalne piir", mis puudu tuleb seda täiendab kuhjaga nooruse esinemisrõõm ja entusiasm, mis nakatab publikut.

Kogu aeg on õige "schwung", mida toetab tubli moosekantide kogu, s.t. orkester.

Muusika on asjakohaselt ja osavalt loitud. Suune Sepiku randevõud peegeldavad ajaand, ajalugu, armastust jne. elegantses loomuga ja sümbolilise mäluga on kabareekunast eesmärgiks... EPL/K

"Vaba Eestlane" juuni 1986

Kabaree "Kohtumine"

Kabareed esitati juba mõned aastad Stockholmis toimunud OTSE-pidustustel ja seal ainult kiita. Aasta hiljem oli programmi palju viimistletud ning esinejatel oli nii palju rohkem enesekindlust, et esinemine oli peaaegu elukutselisel tasemel.

Mõtte algataja oli keegi Suune Sepik, keda ei tohi ära segada Kalju Lepikuga, kes on viimasel ajal eriti Kabaree töttu saanud populaarseks ka mõne jõbusa lori lauluga.

Noored esinejad laulsid ja tantsisid lihtsa kulissi ees — post, millest sai nii puu kui Tartu kivisild.

Loodetavasti tuleb kabaree ka Põhja-Ameerika ringreisi. Sellest energiast oleks palju kasu nii nagu see aitas edaspidisele Eestivõidule hoogu. w. Mart Laanemäe

"Vaba Eestlane" 2.7.1987

Väga liigutav ja kirev... kävalehelt vaadates olid esinejad järgmised: Ann Jürisoo, Piia Paljak, Leane Parik, Teet Sirotkin, ja Mart Jürisoo, Teet Sirotkin, ja Valdo Kask...

Plaksutatakse ka "kandvate vaamudele" — muusikamehele nimega Toomas Tuulse... ja Helgi ja valgustuse eest olid vastutavad Stellan Särefalk ja Mango Kask, koreaograafia eest Ann Jürisoo ja Piia Paljak, Lavapilt — Hando Kask, Taavo Kask ja Eha Laine Kask — ilmselt perekondlik ettevõtmine!

... etendust eritasemele tõstnud ning paris maailmaklassis kabareedega ühisele nimetajale viinud. Hästi valitud laulude ning osava eestikeelse tõlkega, millele andsid vürtsi juurde mõned originaal-keelsed laulud, toodi publiku silmade ette tõeline "dekadentne" 30-date aastate Berliini-maitseline, Tartu-paigaline kabaree, mille esitamisest päriselukutselistel ei oleks pruukinud häbeneda. Bravo!

ARVI

EESTI KABAREE TEATER STOCKHOLM

Festi Kabaree Teater asutati 1985. aasta kevadel. Fesnärgiks on, et pakkuda eesti publikule algupäraseid teatrietendusi "musical"-kabaree vormis. Ansambel koosneb noortest asjaarmastajatest.

Suune Sepik Teatrijuht

SUUNE SEPIK:

KABAREE KOHTUMINE

~MÖTTELÕNG LABI AJA JA RUUMI~

STOCKHOLM 1985
LAKWOOD TORONTO 1986
MELBOURNE 1987

"Teataja" 29.6.1985

Absoluutne tippsaavutus (minule isiklikult pakkus see isegi rohkem kui Maripuu) oli Stockholmis kabaree „Kohtumine“. Lihtne aga tabav lavastus — pingid või toolid, post, mille külge kinnitati vajaduse korral müür, puu või lambipost — kasutas ära kõiki (piiratud) tehnilisi võimalusi ja väikest lava. Konferansjee Valdo Kask lõbustas rahvast vahetpidamata, ansambli liikmed esinesid hästivõimistletud ettekannetega. Bo Hamlini muusika seaded ja orkestrijuhatamine oli väga professionaalne ning laulutekstide tõlkimine eesti keelde huvitav. Nii palju tööd teha, ainult selleks, et hülisõhtul häästujus rahvamassile esineda, näib meie subkultuur. tundemärk. Esinejad ja päältvaatajad olid häästujus, mida vaevalt näeb seoses kõrgkultuuriga. Siin oli (ajaliselt) OTSE keskpunkt ja samal ajal kõrgpunkt.

Subkultuuril puudub veel Guru ja võib-olla see elabki Stockholmis eestlaste hinges. Tähtsat osa OTSE-l mängis see müsteeriline Suune Sepik, Stockholmis subkultuuri tähtsaim tegelane, kes iseloomustas kuidagi tervet OTSE-tegevust. Ja iseloomustab subkultuuri. Kahjuks ei olnud Suunet kusagil näha. Oleks hää meelega veidi vestelnud. w. Mart Laanemäe

"Teataja" 17.5.1986
1. maj programmi mahtus ka veel... ja kabaree „Kohtumine“ hotell Lundia ööklubis. Täiesti rahvusvahelises klassis esinemine toimus täiskõlbuliselt saalile ja võib vaid kaasa tunda neile, kes seda ei näinud.

"Vaba Eesti Sõna"

9.7.1987

Eesti Maaja saalid mahutasid vaevu kõiki Kabaree esinemist ootajaid. Akki kustusid tuled ja saadetuna tulevikuks sammus lava suunas Kabaree ansambel. Nende riietus, nende ritmikakas laul, kaasatõmbav konferansjee vahejuutt, see kõik üllatas rahvast ja löi kohese heatajujuse kontakti kuulajaskonna ja esinejate vahel. Ja seda head tuju pakkus Kabaree algusest lõpuni — sujuvalt, hoogsalt ja nauditavalt! Lavapilt oli väga lihtne. Pink ja tünn istumiseks. Post konksuga millele riputati iga uut numbrit kajastav kuliss. Samuti kasutati maitsekalt dekoreeritud suurt "nimekaarti". Tehniliselt aga lavastuse tugisambaks oli elektrooniline esitus ja professionaalne valge ja värvilise lavavalguse ning valgusvihkude ärakasutamine. See kõik aitas kaasa tõelise oökohvikumiljöö loomisele...

Järgnevalt võisime kuulda, näha, naudida ja oma head meelt ja tunnustust avaldada sellele esmakordselt kabaree lavastusele Lakewoodi "ajaloos". Kabaree "Kohtumine, üle ruumi ja aja" on Suune Sepiku mõtte algatus. Tekst koondab vahelduvaid ideesid: elu, kevad, noorus, armastus ja aeg. Kokku 13 pilti. Esitus hüpleb vahelduvalt rahvusvahelise miljööse. Inglise ja saksa keelsest etteastet märkisid head keeleoskust... Laujate vokaalsed võimed olid tubliks plussiks kogu lavastuse "schwungile". Kõigi ansambli liikmete ettekanded olid hästi viimistletud. Vast kõige nõudlikum osa oli lavastuse Pierrot'i (valge näoga teadustajal). Autori ütluse kohaselt tema osa pidi käima n.ü. "lainetes", kord ülivalt rõõms, kord sügavalt depressiivne — kogu aeg aga poeetiline. Ta pidi kogu aeg kuulajaid üllatama, esile kutsuma teatud ootusi ja pärast neile andma hoopis midagi muud ja üllatavat, pea-peale pööratud. Seda kõike saavutas oma esinemisega andekas Valdo Kask. Talle oli aplausi järjest ja järjest... R.P.

"Vaba Eesti Sõna" 2.7.1987

... Seda dust ei tohi laekasse panna, enne kui suur osa eestlasti on seda näinud. Teen siinjuures üleskutse heldekäetusiastlikku noort teatrigruppi ESTO'le Austraalias!

Aarand Roos

..Me kohtume veel ükskord kevadel — saäl kus silmapiiril maandub vikerkaar — saäl pärnapuu, karjate, tuttav haar — üle jõe viib jälle kivisilla kaar..

MÕTTEVAHETUS:

MIDA VAJA EESTI RAHVA

UUEKS KASVUKS ?

Kena küsimus ning vastus sellele näib olevat nagu varnast võtta ajakirjast "Vikerkaar" 4/88 kus sm. KAMENEV kirjutab: "Kallid eesti sõbrad". /.../ "Kallid eesti naised. Reeglina olete teie kaasaegsemad, seisate lähemal Läänele kui näiteks venelannad. See on arusaadav. Rohkem kontakte, geograafiline lähedus. Aga tehke samm tagasi. Rohkem lapsi eesti peresse".

See on väga liigutav pöördumine eesti naise poole, eriti kunategemist on eestlasi mõisteva ja heatahtliku venelasega. Selle peale vastame "meie" - mul on mitme Eestist Läände elama asunud naise moraalne toetus - et arvame natuke teisiti.

Olen sündinud, kasvanud, koolis käinud ning ka emarõõmu tunda saanud peale II maailmasõda Eestimaal. Olen seal lapsest saadik võinud jälgida oma ema ja vanaema igapäevast elu. Elades nüüd juba mitu head aastat Prantsusmaal ning olles väga pingsalt uurinud siinsete naiste elu ja tegevust, tunnen endal kohustuse olevat selgitada eesti naise olukorda. Katsugem nüüd koos mõelda mida see üleskutse tegelikkuses tähendaks? Kas artikli autor kutsub, praegust Eestimaa elu praktiliselt 24 tundi päevas oma õlgadel kandvat, eesti naist tagasi eelmisse sajandisse? Meie naine vabastati orjusest sajandi alguses, ka valimisõiguse sai meie naine suhteliselt lihtsamini kätte kui naised teistes riikides. Tänapäev eesti naine töötab mehega võrdselt kolhoosipõllul mehhanisaatorina, asfaldi panijana, automehaanikuna, insenerina, arstina, professorina, kultuuritegelasena, lendurina, kooliõpetajana jne. Tal on õigused igatsorti kõrgemale haridusele. Ta töötab iga päev oma erialal kaheksa tundi päevas ja kõige selle kõrval on kogu kodune majapidamine ja lastekasvatamine enamalt jaolt eesti naise õlgadel. Püüdlikult, nurisemata, päevast päeva ja aastast aastasse. Kas on järele mõelnud miks eesti naiste hulgas on palju infarkte? Rääkimata naiste alkohlismist! Kas ei tule see kõik ebaloomulikust ülepingutavast tööst?

Ja kui nüüd teisel rahvusliku ärkamise ajal arutavad mehed abstraktselt eesti rahva iive probleemi, siis unustavad nad täielikult naise. Kas meie lugupeetud mehed, eesti rahva tuleviku ja saatuse pärast muretsedes, on ka midagi konkreetset ette võtnud eesti naise heaks käekäiguks. Kas tõesti kallid eesti mehed ei näe et eesti naine on praktiliselt täiesti ära vaevatud, sest talle ei ole loodud minimaalseidki võimalusi normaalseks naise-, ema, veel vähem armukese rolliks oma mehele.

Rääkigem elu tegelikkusest punastamata ja häbenemata; alustaksingi kõige lihtsamatest ja endastmõistetavamatest asjadest.

ESITEKS: Eestis ja kogu Nõukogude Liidus puuduvad kaasaegsed rasedusvastased vahendid. Sealt algab tüdrukute paaniline hirm ning ebaloomulik tõrge suguvahekorra ees, mis on arenenud (minu arvates) täiesti ebaloomulikuks nähtuseks. 16, 17, 18-aastane neiu teab väga hästi, et ta tahab enne abiellumist veel koolis käia ja ennast Suureks Eluks ette valmistada. Mis sellest järgneb on peaaegu eranditult esimene abort. N.Liidu arstiabi taset arvestades lõppeb see sageli sellega, et noor naine jääb viljatuks ja hakkabki peale tragöödia esimene vaatus - Eesti rahva iive langeb.

Kas mõistate milleks on vaja eesti naisele rasedusvastaseid vahendeid? Seda sellepärast, et ta võiks nagu kõik naised arenenud riikides ise otsustada millal ta tahab last saada. Mitte mis kukub talle kaela nagu kõige suurem looduseõnnetus! Ja sel hetkel ei mõtle ta, kallid eestlased, sellele, et kas eesti rahvas püsib veel 50, 100 või 1000 aastat, vaid tal on isiklik mure mis tuleb kiirelt ära lahendada (sageli vanemate teadmata), sest enamalt jaolt on ka noormees selle aja peale juba metsas saba selgas. HOIDKEM ära tragöödiad noorte eesti naiste seas ja andkem talle ja noorele eesti mehele normaalsed võimalused ise planeerida oma elu ja perekonna loomist siis, kui nad ise hingeliselt selleks küpsed on. Kahjuks N.Liidu koolisüsteemis puudub täielikult igasugune seksuaalkasvatus, kus nendest ja muudest igapäevastest probleemidest ausalt ja meditsiinikohti silmas pidades räägitakse. Noortel puudub igasugune võimalus ka omal käel uurimiseks, sest Eestis ei ole olemas vastavat kirjandust.

Oleks vajalik, et iga eesti noor saaks vabalt osta vahendeid mis talle sobib!

Teiseks, kui nüüd ka igakuisest kuupuhastusest rääkida, siis alates Nõukogude võimu kehtestamisest puuduvad Eestis elementaarsed hügieeni vahendid. Kui Prantsusmaal kaoks näiteks poest või apteegist hügieeni vahendid kasvõi üheks päevaks, ei oleks vaja ühtegi feministi õhutamaks naiste mässu, - see tekiks stiihiliselt ja momentaalselt. Kuidas võib säärane ebanormaalne olukord kesta aastakümneid, et eesti naine vaikides ja häbelikult silmi maha lüües peab apteegi seinalt lugema: "VATTI EI OLE". Rääkimata muudest vahenditest millest tavaline inimene Eestis kuulnudki ei ole. Kas eesti mees on üldse teadev mida see kõik naisele tähendab?

Kolmandaks: oletame et kõik on kenasti laabunud, perekond loodud ja väike eestlane kodus! On hea, et emale antakse ametlikult tööjuurest sünnitusjärgset puhkust ja muid soodustusi. Aga kas sõna "puhkus" ei ole Eestis hoopis teises tähenduses kui tavaliselt, sest noor eesti ema töötab kohe peale sünnitamist rohkem kui kunagi varem oma elus - sest jälle puuduvad elementaarsed abinõud! Kujutage ainult hetkeks ette, naised, kes te vabas maailmas olete sünnitanud, et teil puudub võimalus osta äravisatavaid mähkmeid, kilepükse, lutipudeleid jne. jne. Ja et peale lapsele rinna andmist te veel keedate ja pesete poole ööni marlimähkmeid. Need on lihtsad asjad aga kahjuks kõik suured hädad on alguse saanud väikestest. Kutsun üles kõiki heasoovlikke eestlasi, kellele Eesti rahva iive on südame- , aga mitte moeasjaks, minuga ühinema; astuge minuga kontakti ja mõtleme koos kuidas Eestisse saata neid ja muidki eesti naise elu kergendavaid elementaarseid vahendeid.

Lõpetuseks niipalju, et naise olukord Eestis, igas vanuses, on täiesti katastroofiline, sest argipäeva eli -kombineerimine, toiduotsimine, igapäevane maraton - lihtsalt tapab naisi enneaegselt. Eesti naine on minu jaoks kõik Vargamäe Krõõdad, kesvaikselt kõik välja kannatavad kuni ühel päeval vaikselt surevad. Räägin seda, sest kaotasin ise oma ainult viiekümne aastase ema südameinfrakti tagajärjel. Põhjus: ületöötamine ja poolteist tundi hilinenud kiirabi.

Pariisis juulis 1988

ENE RÄMMELD

KVALITEET N.LIIDUS ?

Teeme siinkohal väikese kõrvalpõike kvaliteedi algmõistete tutvustamises. Selleks annab põhjust Moskvas, 13.-17. juunil peetud EOQC-88* konverents ning Eestis toimuv IME** debatt.

Oletades, et IME kui selline mingil moel teostub, peab sellele järgnema/sellega kaasnema kaks väga olulist investeerimist, ilma milleta jääb Eesti-ime teostamata. Need oleks Eesti tööstuse ning kõigi teiste tegevusalade kiire moderniseerimine ning moodsa kvaliteeditehnika rakendamine kõikjal. Esimene vajab suurte soodsate laenude organiseerimist (midagi "Marshalli abi" taolist), teine aga ei maksa põhimõtteliselt mitte midagi, peale vaevarikka übermõtestamise ning järjekindla tegevuse. Räägime siinkohal siis ainult sellest.

Aruandja siin ei tea mitte midagi sellest, kui palju kvaliteediliikumisest Eestisse on imbunud. Oletan, et teadmised ja rakendus on vähemalt samal nivool kui N.Liidu keskmine. Sellest siis ka huvitab küsimus - kui kaugel on N.Liit ülalnimetatud alal? Ja et kas seal üldse on midagi ammendada Eestil, oma uues olukorras, või peab kõik Läänest muretsema? Igaüks, kes jala N.Liidu aladele maha paneb, võib esimesest sammust hakata kogema just kvaliteedi puudust igal elualal. Ometigi peab N.Liit mingil määral kvaliteeditehnikat kasutama, näiteks gigantses sõjatööstuses, orbiidilendudel jne. Hindamaks olukorda võib sellele ligineda kaudseid teid, milleks näiteks annab võimaluse Moskvas toimunud EOQC konverents. Sellest organisatsioonist lühidalt niipalju, et Euroopas on peaaegu igal maal oma rahvuslik üldorganisatsioon kvaliteedi arendamiseks. Need kokku liitunud moodustavadki Euroopa tasandil üldorganisatsiooni, mis igal aastal korraldab konverentsi uuenduslikes kvaliteediküsimustes. Kaks aastat tagasi oli Stockholm mis korraldas, nüüd 32. oli Moskvas, järgmisel aastal on Viinis. N.Liit ilmselt väga tahtis seda konverentsi just nüüd Moskvas korraldada. Tüüpiline oli kasvõi avakõne pealkiri: "Kvaliteet ja perestroika", kus USSR GOST Standard president Dr. G.D. Kolmogorovi esimesed laused (vabas tõlkes) kõlasid järgmiselt:

* European Organization for Quality Control (EOQC)

** ISEMAJANDAV EESTI

"On sümboolne, et see EOQC konverents toimub Moskvas /.../. Otsustavad perestroika sammud, samuti drastilised reformid majanduslikus juhtimises, on seadnud nõude kvaliteedi parandamiseks, mis on üks tähtsaim poliitilistest eesmärkidest.

Uus versioon CPSU programmis on kindlaks määratud: "Tehnilise nivoo ja toodete kvaliteedi parandamine peab kõikehaaravalt fokuseeruma Partei majanduskursil ning praktikas. N.Liidu tooted peavad hõlmama teaduse viimaseid edusamme ning vastama kõige kõrgematele tehnilistele, majanduslikele, esteetilistele ja teistele tarbijanõudmistele, ning saama konkurentsivõimeliseks maailmaturul".

Meie maal on kvaliteet nii perestroika siht kui ka selle peamisi tööriistu. Kvaliteedi parandamine on perestroika peaaaine, kuna on võimatu selles seisnevat üleskutset vastu võtta endisel, vanal viisil."

See üldine sõnastus on küllaltki huvitav ja tähtis ka eestlastele, sest kui N.Liit ka tervikuna kvaliteediga hakkama ei saa (mitte kehtiva korra juures), siis Eestis peaks eeldused IME teostusel kõigiti paremad olema, sest seal peaks säilinud olema küllalt endisaegset töökust, töödistsipliini, algatusvõimet ja peremehetunnet. Pealegi, kui Moskva on niisugused sihid seadnud, nagu Dr. K väljendas, siis ei saa ju naljalt Eestit takistada selle täiel määral läbiviimisel. See võiks ka olla üks argumente IME taotlemisel.

MIDA ARVAB ROOTSI EKSPERT ?

BENGT STENBERG on kvaliteediekspert Rootsi ülemaailmse firma ALFA-LAVAL AB teenistuses ning müüb seal oma teadmisi üle-euroopalises ulatuses.

BS võttis osa Moskva konverentsist ja pidas seal palju tähelepanu äratanud ettekande: "Kvaliteet sisaldab väärtust, väärtus sisaldab kvaliteeti".

Küsitlen Bengt Stenbergi lähtudes eelpool toodud aspektidest.

EK: Kuidas sai Sinust kõneleja Moskvast?

BS: Poolteist aastat tagasi läks kutse liikmesorganisatsioonide kaudu välja, kus paluti ettekandeid. Saatsin korraldajatele oma mõtted, mida olin viimasel ajal arendanud ning mis passis hästi konverentsi pealkirja alla: "Kvaliteet-Edu-Majandus". Mu ettekanne oli filosoofiline ja ühendas äritegevust kvaliteediga; tegeleb nii inimsuhete kui poliitikaga. Olin väga kahtlev, kas mu ettekannet peetakse Moskvast sobivaks, kuna väljendan n.ö. "kapitalismi elurõõmu", esitan isegi "kapitalismi põhireegleid", et mida sisaldab endast äritehing.

Palju mis ütlen läheb Marxile risti vastu; arvan et on alustatud ka Marxi ümberhindamisega. See ja perestroika seletab, miks ettekanne Moskvas heaks kiideti.

EK: Kuidas oli konverentsi korraldus? Kui palju osalejaid?

BS: Konverentsist võttis osa umbes 500 isikut 28 maalt üle maailma. Korraldus sarnanes eelnenutega, oli hea. Ettekandeid oli 100 ümber, mis kanti ette neljas sektsioonis paralleelselt. Kuulamine oli vabal valikul. Minu ettekannet tuli kuulama umbes 300. Ettekanded olid ette ära trükitud ning kõigile osavõtjatele kätte antud kahe köites.

EK: Missuguseid ettekandeid tahaksid esile tõsta?

BS: Sissejuhatustest tahaks nimetada professor Yoshio Kondo't (Kyoto ülikoolist, Jaapanis), kes rääkis Jaapani kvaliteedilikumisest: "Emphases of Japanese Quality Management in 1980's". Tal oli ka huvitavaid andmeid juhtivate isikute suhtumise muutumistest aja jooksul ja erinevates maades.

Dr. A.V. Feigenbaumi, USA, ettekanne oli elegantne, sisult juba tuntud asjadest: "Total Quality - the Key to Effectiveness of Modern Economy".

Väga hea oli Dr. H. James Harringtoni, USA, ettekanne: "A Guideline to Improvement". See oli kah "vanal" ainel - Bill Grosby paranduste programm 11 astmes - kuid uues, hästi selges variandis. Ules seatud peaküsimus oli tal, et kuidas saab erinevaid inimestegruppe üheteisega konstruktiivselt kokku töötama panna, mis on ju peamine kvaliteedijuurutamise probleem.

EK: Kuidas olid N.Liidu poolsed ettekanded?

BS: Ma ei olnud eriti imponeeritud venepoolseist ettekandeist. Need olid kuivad, igavad, paljud abstraktsioonid liuglesid ringi. Oli palju puht tehnilise sisuga ettekandeid nagu: "Matemaatika ja statistika areng proovide võtmise ümber" või "Mõõtmistehnika, kalibreerimine". Niisugustel aladel on N.Liit silmapaistev, mida aga on raske kirjeldada huvitavalt ja kõigile arusaadavalt.

EK: Kas Balti riikidest ja Eestist oli osavõtjaid?

BS: Minu teada mitte. Ma peaks ära tundma eestipärased nimed, aga neid ei olnud.

EK: Kui kaugele N.Liit on jõudnud kvaliteeditehnikas?

BS: Paiguti kaunis kaugele. Näiteks kvaliteedikontrollis, klassikalises mõttes. Kontrollimeetmete rakendamist esineb päris palju, mis lähtub GOST-standardist (Riiklik Standardiseerimiskomisjon, millel on 70 000 teenistujat ja mis tüürib palju, pisisasjadeni välja). Kaunis kaugel esirinnas ollakse proovide võtmise tehnikas, statistika- ja matemaatiliste lahenduste alal. Seda õpetatakse ülikoolides ning kompetentsus on suur.

EK: Ja mis paistab N.Liidu peamine nõrkus olevat?

BS: Üldine nõrkus on "piitsa mudel". On palju mis võib viltu minna - ja läheb kah selle mudeliga! Seda koges selgelt nende ettekannete läbi, mis esitati N.Liidu poolt, eriti aga küsimustest mida nad esitasid konverentsil. Nüüd on aga hakatud seal tunnistama, et neil esineb palju vigu ja probleeme töö kestel ja ka lõpukontrollis. On hakatud registreerima mis õieti juhtub, arutama läbi töötajatega, tunnistatakse juhtimise vigu ja ei fokuseerita enam kõiki tööliste kaela.

EK: Mis arvad, - eestlased kes on praegu olukorras, kus nad ise ei tüüri oma maad, tööstust, poliitikat ega majandust, kui see olukord edaspidi paraneb (milleks on lootusi), siis mis nõu võiks neile kvaliteedi alal anda?

BS: Üldine tarkus ja kogemus mis meil on, on see, et kvaliteeti ei saavuta kommando teel ega keskselt juhitud organite tsentraaljuhtimise läbi. Kvaliteet eeldab, et vastutus on antud nii madalale nivoole kui vähegi võimalik. N.Liit jääb

veel lootusetumalt maha kvaliteediga seostatud arengus, kui seal ei toimu väga kiire detsentraliseerimine. Ja seda ei saa otsustada Moskvas, mis on Tallinna kvaliteet.

EK: Mulle paistab, et Eesti peaks tegutsema IME puhul otsustavalt ja kiirelt nagu umbes Jaapan oma ajal ?

BS: Jah, nii ma arvan ka - Jaapanis tulid väga paljud otsustajad kuulama Dr. Juranit, Demmingut jt. USA-st, ning võtsid nende kvaliteedisõnumi omaks. Aga nagu ennist ütlesin - seda peab kombineerima aktiivse detsentraliseerimisega. Peab olema anda porgand igale inimesele!

EK: Probleemiks on muidugi välisvaluuta.

MÕTTEID VÄLISMAALASE ELUST

Kes see välismaalane siis on?

Tuleb leppida sellega et ise olen välismaalane ja kõik teised Eestist tulnud pagulased ka. Oleme kõik üle 40-ne aasta välismaalaseks elanud, asumaa keeled ja kombed on enamasti omaseks võetud, aga siiski - asumaa ja kodumaa ei ole päris sama. Mõlemal on omad head ja vead ning inimese iseloom on ükskord selline, et oleviku vead ja mineviku head on kõige suuremad.

Mina ise lahkusin Eestist poisikesena vanematega koos sõja keerises. Kõik olime veendunud, et see oli ainult lühike sõit Rootsi ja varsti olime kodus tagasi. See lühireis on nüüd tublisti üle 40-ne aasta kestnud ja ikka veel ootame kojusõitu. Asi on veel täbaram kui Moosesel. Tema uitas kõrbes 40 aastat ja oligi kodus. Tuleb vist leppida välismaa eluga, aegamööda olime saanud väliseestlasteks.

Siis kui veel kodumaal olime, siis olid teised väliseestlased seal kaugel mere taga, nad saatsid imelikke piltpostkaarte kõrgete mägedega paikadest või hiigel suurtest laevadest. Nad olid poolvõõrad onud ja tädid, kellel meie argielus suuremat tähtsust ei olnud. Kes oleks võinud ette kujutada, et meie ise sama saatuse saaks? Ehkki sunniviisil.

Minul käivad tihti mõtted neil radadel ja teinekord veidi südamevaluga. Et olen õieti isekalt oma õnne taga ajanud ja kodumaa rohkem tagaplaanile lükanud.

Läksin juba päris noorelt merele ja sõitsin mitme lipu all. Ilma passita ja kodakondsuseta oli teekond tihti raske, sai mitme maa vanglaid seestpoolt nähtud ja piire salaja ületatud. Aastad möödusid, aga kogu aeg olin ikka nagu teel kodu poole. Aga saatus viis mind Norrasse ja siis merekooli. Norra on ilus maa ilusate inimestega, eriti tüdrukutega. Ja nagu noorel ikka juhtub igal pool - olin varsti paaris Norra neiuga. Kes siis noorelt hoolib teise päritolust? Tasapisi tuli laps ja veidi hiljem veel üks. Muidugi oli kindel plaan lastest eestlasi teha, aga Välis-Eestlus oli vist juba kehas. Olin meremees. Kui koju tulin siis - noh - hakka siis lastele sunni viisil võõrast keelt pähe suruma. Nende ema keel

oli norra oma, teisi eestlasi lähedal ei olnud, mina ise rääkisin ka norra keelt iga päev. Aastad möödusid ja lapsed kasvasid puht norralasteks. Polnud mul mingit õigust muud nõuda. Nad on mõnikord näidanud, et tunnevad teatud määral uhkust oma isa poolsest päritolust ja ma mõtlen, et mida teha kui järsku Eesti saaks priiks? Südant piinav mõte, kas läheks perega tagasi? Tõtt öeldes, ei usu. Olen ise varsti elu aeg välismaalane olnud ja ei taha oma perekonda välismaalasteks teha. Vabas Eestis oleks ju nemad päris võõrad. Tuleb vist leppida oluga, et olen väliseestlane ja saadan piltpostkaarte kõrgetest mägedest kodumaale.

Aga Eesti lipp on laual ja laevades, kus ma kapten olen, seal on ka Eesti lipp salongis laual kodumaad meenutamas. Aga see päris kodu on ikka veel Läänemere taga ja suure kurbusega tuleb tunnistada, et see maa on nüüd ka teiste kodu. Seal on nüüd keskealisi võõrastverd inimesi, kes seal on sündinud ja üles kasvanud; eks nendel on ka õigus Eestit oma kodumaaks pidada. Just nagu ma ise tulín võõrana Norrasse ja Norra on minu laste kodumaa.

Uks teine südant näriv asi on, et meie olemine vabaduses elanud ja kosunud kuna need, kes koju jäid on kõik raskused ära kandnud. Ehk on asi nii täbar, et juhul kui Eesti priiks saaks ja tagasi tahame pöörduda siis tuleb vast uksele koputada ja küsida luba sisseastumiseks.

Jah, sellised mõtted käivad tihti peal. Kehal pole viga välismaalane olla, aga hing vist ei harju kunagi selle eluga. Tervitades,

ANTS LEPSON,
eestlane.

QUALITY -PROGRESS-ECONOMY

BS: Näib, et N.Liit on edaspidi valmis panema mängu välisvaluutat selleks otstarbeks. Kaudseid teid kuulsin, et üks Taani firma on juba kontrakteeritud välja õpetama tuhandeid õpetajaid teeninduskvaliteedi alal, sama firma mis aitas SAS lennufirmal service küsimusi lahendada.

JUTUAJAMINE PARIISI BALTI MAJAS

Kuna Balti Maja näis odava ja käepärase kohana Pariisis peatumiseks, istusin esimesse lähirongi ja sõitsin selle aadressil Champigny aedlinna. Pool tundi hiljem leidsin end sealt. Aeg oli juba kesköö ligi. Kobasin helistamiseks taskust münti otsida, sest vajasin täpset teejuhatust Balti Majja ja oma küllatulekust teatada. Balti Maja peremees Maurice tervitas mind rõõmsameelselt ning oli nõus ühte eksinud eestlast päästma tulema.

Väike inglisekeelne silt betoonist väravaposti küljes teatas uhkelt, et see koht on tõepoolest Balti Maja. Naabrid ei oska kindlasti ära arvata, mis seal toimub. Siin siis see Balti Maja seisab, kiviviske kaugusel "Lenini väljakust", justnagu pilkeks, selles Prantsuse Kommunistliku Partei poolt valitsetud linnajaos. Krundil kõrgub veidi tontlik, viktoriaanlik mõisamaja madala puuhoone kõrval, mõlemad kaitsva müüri ümbristset. Kohmakas raudvärav pole tõenäoliselt kunagi lukkus ja logisevatest kiviplaatidest rada keerleb läbi korratu, aga samas šarmantse ala.

Tilluke eestlaste küla Pariisis on omamoodi veider kildkond. Hakkajad, ägedalt iseseisvad ja veidi boheemlikud, ei sõltu nad kellestki. Ja siia värviküllasesse seltsi - artistid, intellektuaalsed kujud ja bon vivant'id - kuuluvad ka Balti Maja asutajad: Maurice Goutt, Yolanda Vaicaitis ja nende kaks jahmunud last.

Maurice, eestlane, kellel lätlasest vanaisa olnud ja leedulanna Yolanda ei saa rahalist toetust Asutatud Organisatsioonidest. Ära looda leida mingit sametist klubi, teenijatega ja baariga varustatud. See poleks Balti Maja vaimus. Siin võid tõenäoliselt komistada külmal kahhlepõrandal lebavatele mänguajajatele ning leida tänast posti eilsete nõude all. Majas valitseb loov anarhia.

Kahe kuu jooksul sai minust tagasihoidlik, aga õnnelik perekonnaliige, osalemas supipoti pesemisest Balti Maja ajalehe väljaandmiseni. Oma sealviibimise viimasel, veinipudeli juures veedetud õhtupoolikul, palusin Maurice'i ja Yolandat veidi selgitada seda veetlev-võluvast segadust, millel nimeks Balti Maja.

Kust tuli Balti Maja idee?

Y: Kolm aastat tagasi elasime kolmetoalises korteris Pariisi äärelinnas. Üks mehike Soomest magas mu kirjutuslaua all, külasolev leedu arst diivanil ja leedukast äriees Austraaliast elutoa nurgas. Lisaks veel üks abielupaar Kanadast. Kõik need inimesed peatusid meie korteris.

M: Lisaks tukkus vaibal üks minu sõber, kes oli oma lennust maha jäänud.

Y: Igatahes oli rahvas nähtavasti ööd läbi juttu ajanud, sest hommikul tegi äriees Vytas Aniulis ettepaneku: "Teil on siin kena koht. Kõik see rahvas oleks võinud ööbida hotellides, aga nad ei teinud seda, tahtsid ju koos olla. Kuula, te peaks sellega midagi peale hakkama. Ja mina olen valmis aitama!"

Võttis ta sel hetkel ka tšekiraamatu taskust välja?

Y: Tegelikult ostis ta pool maja.

M: Oieti ostis ta just tol ajal endale maja, samuti meie. Mõtlesime, et rahad kokku pannes saame ühe suurema maja kahe väikese asemel.

Kas Balti Maja oli siis ainult võõrastemajana mõeldud või oli eesmärke ka?

teisi

Y: Vytase idee oli luua elav lüli Balti riikide ja pagulas-Balti ühiskondade vahel.

Missugust lüli?

Y: Noh, tal tuli tuju kerget poliitilist tegevust ette võtta. Ametlikult on meil aga kultuuriline side.

N: Leidsime, et Pariisis polnud kohta, kus rahvas saaks kokku tulla, kas lihtsalt seltskondlikul või siis mõnel muul tasemel.

Kui palju külalisi teil käib?

M: Peaaegu 130 igal aastal. Kokku on neid umbes 300 olnud.

Kust kandist nad tulevad?

M: Peamiselt ülemeremaadest, kuigi mõni üksik Prantsusmaa kodanik on ka vahel sekka sattunud. Aga suuremalt jaolt tulevad nad USAst, Kanadast, Inglismaalt, Rootsist, Saksamaalt jne.

Kuidas majandab Balti Maja oma tegevust?

M: Peamine sissetulek on ööbimise tasu külalistelt ja liikmemaksud. Me ei saa kellelki subsidiumi.

Kas olete otsinud abiraha rahvusvahelistelt balti asutustelt?

M: Alguses jah. Aga olin väga pettunud, kui nad leidsid, et me peaksime allikaid peamiselt Euroopast leidma. Nad ei olnud huvitatud Prantsusmaa tegevusest. Teine asi oli, et kui mingi grupp panust kaalutles, tahtsid nad kohe sõnaõigust Balti Maja tegemistes. Teisisõnu: kapitali andnult soovisid nad ka kohta valitseda.

Kui suured on Balti ühiskonnad Prantsusmaal?

M: Igalt maalt on umbes 100 inimest, aktiivseid tegutsejaid neist ligikaudu pool.

Kas kohalikud baltlaste seltsid toetavad te tegevust?

Y: Sellele vaatamata, et Balti ühiskond Prantsusmaal on tillukene, on see kahjuks sama killustatud kui suuremates maades olevad.

M: Kui mitte rohkem!

Y: Ma pean ütleva, et kohalik Leedu selts näeb Balti Maja ähvardusena nende kujutletavale ühtsusele.

See tundub pisiasi nii väikeses ühiskonnas...

Y: Aga see polegi oluline. Leedu ühingud üle terve maailma on meie tegevusest teadlikud ja kiidavad seda heaks. Prantsusmaa Leedu seltsil on oma sisemised probleemid ja millegipärast on ta Balti Maja oma musta nimekirja kandnud. Aga lõpuks saab ka see lahendatud.

Kuidas reageerivad Balti Majale eestlased ja lätlased?

M: Lätlased on pealt vaadanud ja seisukohta mitte võtnud. Kui lätlaste esindajad on Balti Majasse kutsutud, siis peaaegu alati näitab keegi neist nägu ka. Ja eestlased annavad meile head moraalset ja praktilist tuge. Peale Balti Maja asutamist olin ma valitud Eesti seltsi sekretäriks. Nad varustavad meid ka lauandude ja mõnede teiste vajalike asjadega.

Kas lätlased ei lubanud mitte tekke annetada?

Y: Oigus jah, lätlased on lubanud meid materiaalselt abistada.

Kuidas on teie suhted teiste baltlastega väljaspool Prantsusmaad?

M: Balti Majal on suhteliselt hea vahekord eestlastega Rootsis. Kui me korraldame kunstinäitust või mõnda poliitilist aktsiooni, saame praktilist abi Rootsist, aga vähe kusagilt mujalt. See on vist geograafilisest asendist tingitud. Meie huvides on säilitada koostöövõimalusi olemasolevate Eesti seltsidega Euroopas. Sellest piisab. Pean märkima, et meie külalised on enamasti nooremast, "teisest põlvkonnast", kuid baltlaste juhtkonnad on eelmisest, vanemast põlvkonnast. Balti Maja vaade on suunatud tulevikku, mitte minevikku.

Aastate jooksul on Balti Maja korraldanud palju ettevõtmisi. Millised neist on enam meelde jäänud?

Y: Kindlasti Balti Rahu ja Vabaduse Ristlemine. Balti Maja oli Prantsusmaal korraldavaks keskuseks. Algul, kui keegi sõidust veel väga huvitatud polnud, oli asjade käik aeglane. Kuna kardeti, et laev ei saa täis, andsid organisaatorid välja abiraha igale noorele, kes osa võtta tahtis. Siis, just enne sõidupäeva, helistasid kõik suuremad prantsuse ajalehed ja palusid sõidupileteid. Tulemus - olime sunnitud nendele ja veel mõnedele tähtsatele isikutele ära ütleva. Lausa hämmastav, kui mõelda, et alguses sai osavõtjaid nii meeletult otsitud! Aga laevasõit äratas suurt tähelepanu ajakirjanduses üle maailma Tokiost Timbuktuni.

Mis Balti Maja veel teeb?

Y: kui Gorbatsšov Pariisis käis, olime meie üks mitmest "vastuvõtukomiteest". **M:** Liikumas oli põhjendamatu, pahatahtlikku juttu, et Balti Maja on "punane". Samas aga korraldas Balti Maja üksinda Eesti ja Leedu väljapanekud Viini konverentsil. Ja see näitab kahtlemata, et kõmul alust ei ole.

Y: Teeme päris palju koostööd ka poolakatega, mõned saated Solidaarsus Raadiole. Mõned aastad tagasi pakkus Solidaarsus Balti Majale näituseruumi ühel ametiühingute messil. Balti Majal oli populaarseim kiosk seal, sest asusime priibaari ja pressitubade vahel. Meie materjale sirvis palju rahvast. **M:** ja meid oli näha õhtustes uudistes!

Y: Mitte ainult see, ka "Le Monde" is oli pikk artikkel.

Tean et teil tuleb vahel ka külalisi Balti riikidest. On teil mingit sidet Nõukogude ühingutega?

Y: Balti Maja unikaalsus on see, et meil ei ole ametlikku sidet mingi ühinguga ei Idas ega Läänes. See lubab meil teatud vabadust.

Kas ei teki konflikte, kui Balti Maja suhtleb "sõprusühingutega" ja korraldab samal ajal nõukogudevastaseid meelevaldusi?

Y: Siiamani pole konflikte olnud, arvestamata niisuguseid, mis tulevad nendega, kes arvavad, et konflikte peab olema. Inimesed kodumaal oleks üllatatud, kui me siin ei korraldaks mingit poliitilist tegevust protestiks sealse olukorra vastu. Nendel seda võimalust ei ole ning nad eeldavad, et meie seda teeme. tegelikult on nendel hea meel... isegi niinimetatud ametlikel ühingutel!

M: Kui me midagi ütleme, siis veendume enne selle täpsuses. Kui saad tõestada mida ütled, siis ei solva kedagi, algatad aga mõttevahetuse. Me ei osale propagandamängudes; see oleks kahjulik.

Kas Balti Maja teadustab prantsuse publikule Balti küsimusi?

Y: Jah, muidugi. Algasime BATUNiga, kui Imants Gross'il oli vaja kohata Prantsuse Välisministeeriumi ametnikega. Juhuslikult oli mul tol ajal leedu päritoluga sõber tööl, nii et saime kiiremas korras kohtumise korraldatud, mis andis ka mõned positiivsed tulemused. Kõik, mis teeme, on isiklikul tasemel.

Kas seetõttu, et teisi tegijaid ei ole?

Y: Oh ei, tegijaid on küllalt, aga motiveeriv tahe puudub. Prantsalased on tänapäeval Baltikumist huvitatud. Prantsusmaa ise muutub varsti Euroopas vähemuseks. Pealegi on vähemusrahvad põnevad! Ühendatud Euroopa Kommuuni mõiste - üks Euroopa, mis ulatuks Uuraliteni - äratas prantslaste huvi.

Uuraliteni Euroopa! Kelle idee see on?

M: Oh, see on ainult postiameti geograafiline termin! Sinnapoole Uuralit kehtib erinev maksumäär.

Y: Euroopa Parlamendi valimiste puhul palus päevaleht "Libération" mul kirjutada neile artikkel, mis põhjendaks, miks Leedu peaks olema osa Euroopast. Võtsin mõtted Tomas Venevla (kirjanduse õppejõud Yale'is) kirjast, mis saadetud Ceslaw Miloszile. Selles kirjeldab ta, kuidas Leedu linnad on teiste Euroopa linnadega sarnased, oma arhitektuuri tõttu näiteks. Me koostöö "Libérationiga" jätkub niisugustel teemadel.

Paistab, et Baltikum on Prantsusmaal moes...

Y: Eile õhtul oli Heikki Ahonenist pikemalt juttu uudiste peasaates. Isegi Tallinnas võetud lõige oli.

M: Prantsuse publik tunneb päris kindlasti huvi Balti riikide vastu.

Y: Ma ütleksin isegi, et prantslaste huvi on suurem kui Balti seltsidel.

M: Ma siinkohal mainin, et 40% Balti Maja uue ajalehe tellijaist on prantslased.

Kui suures osas tuleb see huvi sellest, et Baltimaad on tunnustatud, aga Euroopa Kommuunist puuduvad liikmed?

Y: Vähesed mäletavad, mis juhtus II maailmasõjas. Ma ise olen hämmastunud, kui mitmetel prantslastel on balti sugulasi.

Mõned väidavad, et see, mis juhtus Balti riikidega, oli ju kaua aega tagasi, vanu riigipiire ei hakata taastama jne...

Y: Prantsusmaa pole kunagi tunnustanud Baltimaade vägivaldset okupatsiooni. Nad kordavad seda parlamendis igal aastal.

M: Kuus aastat tagasi toimus siin valitsuses suur muutus: esimene kord tuli võimule vasakpoolne valitsus. Paljud kartsid, et muudetakse mittetunnustamis poliitikat. Aga on valitsus vasak- või parempoolne, paika peab sama poliitika. **Y:** Prantsuse revolutsioon oli tehtud rahva poolt, kellel teatud iseseisvuse vaim. Vabaduse mõiste on üha seotud Baltimaadega. Nii et kahe diktaatori (Hitler ja Stalin) poolt joonistatud piirid ei ole mingiski mõttes tunnustatud selle rahva poolt, kes vabadusest huvitatud on. Baltimaad on saamas vabaduse sümboliks, see on midagi väga tähtsat, väga südamelähedast prantslastele.

Siit majast käib palju rahvast läbi. Kes on teie kõige põnevamad külalised olnud?

M: Ootamatult koputas ühel päeval 24 Lätist tulnud lätlast uksele. Nende seas olid ka laulja ning pillimees, kes kohe esineda tahtsid. Juhuslikult tuli Eesti seltsi juhtkond külla täpselt samal ajal, nad ei teadnud midagi nõukogude külalistest. Seltsi esimees leidis, et kui nad laulma on tulnud, siis "oleme üks". Meie võit!

Kas ka vene teisitimõtlejaid tuleb siia?

M: Ma pole nõus venelastega koostööd tegema. Hoolimata nende poliitilisest kallakust, sest nende kaugemad eesmärgid on meie omadest erinevad. Aga on hea meel, et saame vastu võtta kodumaalt väljasaadetud teisitimõtlejaid ja samaaegselt ametlikke külalisi Balti riikidest. Ja nad ei riidle! Balti Maja avamisel oli kohal 130 inimest, peamiselt leedulased ja lätlased. Üks leedu noormees Inglismaalt hoiatas, et KGB on juba Balti Maja tunginud: ta oli juhuslikult kuulnud kahte külalist omavahel vene keeli vestlemas. Tuli välja, et tegemist oli hiljuti tulnud lätlase ja eestlasega, kelle ainuke ühine keel oli vene keel.

Y: Ma mäletan Jonas Simokaitast. 15 aastat tagasi üritas ta Liidust lennukit hõivata, et Läände põgeneda. Tulemuserks oli temale kingitud 15 töölaagriaastat. Peale karistuse kandmist pakkus Prantsuse valitsus talle varjupaika. 56-aastasena saabus ta Prantsusmaale, et vaba mehe elu alata. Ta tuli üsna tihti Balti Maja, sest väitis selle ainsa koha olevat, kust praktilist abi saab. Üks meie olemasolu põhjustest on anda abi Balti riikidest põgenikele. See oli vanasti ka seltside raison d'être, millegipärast on nad selle unustanud. **M:** Kord viibis siin üks omapärane läti kunstnik, kes on välja andnud huvitava plaadi oma kogemustest sõidult kodumaale, nimega "Occupied Riga". Samal küljel leidub teine viis, "Love is the Tool". Plaat oli bestseller Balti Maja TOP TEN'is.

Mida võib Balti Majalt tulevikus oodata?

Y: Samas vaimus jätkamist.

M: Mitmed Balti Maja ettevõtmised on meie külaliste välja mõeldud ja erinevad inimesed sünnitavad ka erinevad ideed ja tegevuskavad. Ei tea, kes järgmise kuu jooksul uksest sisse astub ja nõnda ei tea ka täpselt mida ette võtame. Meile eriti ei meeldi, kui inimene tuleb ja kasutab Balti Maja ainult hotellina. Loodame külalistelt ka kaasalöömist meie tegemistes.

Y: Maja avamisel leidsime lävel ühe väga vana leedu mehe, kes Austraaliast tulnud, ühes oma kohvritega. Polnud mitte kõlistanudki, oli meist kohalikust lehest lugenud ja lihtsalt kohale tulnud. Ma ei mäleta ta nime ega tea ka, kes ta oli. Aga vajasime avaõhtul baarimeest ja tema saigi selleks. **M:** Balti Maja on ainulaadne koht Prantsusmaal, kuhu baltlased võivad tulla, ilma et kirjutaks või helistaks, ükskõik kust. Toredest aega veeta ja kõigele lisaks veel kasulik olla.

Missugusena kujutlete Balti seltskonda Prantsusmaal 20. aasta pärast?

Y: Mulle on see täiesti ükspuha! See ongi mu vastus. Siiski - tahaks tutvuda selle lätlasega, kes elab paadis selle instituudi vastas, mis kirjastab Prantsusmaa kõige huvitavamaid raamatuid. Paadi nimi on "Claidonis". See tähendab leedu keeles "uitaja". Ma arvan, et tulevik näeb umbes niimoodi välja.

M: Ma ennustan, et tulevik kujuneb sellise joone järgi, mida Vahur Linnuste praegu üritab rajada. Ta kasutab ära prantslaste huvi Eesti meeldivuse vastu. 20. aasta pärast on ainult käputäis aktiivseid eestlasi alles. Kui on mingi olemine, siis enamik rahvast on ikka prantslased, kes tunnevad huvi Eesti vastu. Kujuneb kanal, mis toob kodumaalt eesti kultuuri prantslastele. Puht seltskondlikku läbikäimist ei toimu üldsegi.

Balti Maja on olnud üks esimestest "organisatsioonidest" kolme Balti maa vahel koostöö tegemisel. Kas teie katse on õnnestunud?

Y: Me lihtsalt leidsime end haaratuna niisugustest tegevustest, mis oli vajalik ja on ehk suurem kui meie ise. Ma tunnen, et teen midagi, mis tahab tegemist ja teised saavad seda ka tegema, aga palju hiljem

(Balti Maja on avatud iga päev, aasta läbi. Ööbimine alates 50 franki päevas. Vabatahtlik liikmemaks, 150 franki. Aadress: 1, rue de la Prairie, F-94500 Champigny. Telefon 1-48 81 52 22).

UNO RAAMAT

MOSKVA AKADEMIKUD EESTI FOSFORIIDIST

SV NR 33 / 88

«Sovetskaja Kultura» 91. numbris võtavad meie fosforiidi asjades sõna akadeemikud D. Lihhetšov ja B. Raušenbahh, artikli pealkirjaks on «Kas väetistest on ikka alati kasu?». Nad kirjutavad, et 70. aastatel avastati Eestis uus fosforiidileiukoht, kuid see geoloogiateaduse saavutus ähvardab Eestimaa tuua pöördumatut katastroofi. Puhtametoodlikust loogikast lähtuv NSVL Mineraalväetiste Ministeerium peab Rakvere leiukoha lähiaastatel kasutuselevõtuks perspektiivikamaks. Ministeerium eirab täielikult kõiki argumente, mis näitavad, et fosforiidi kaevandamine selles piirkonnas on vastuolus Eestimaa, järelikult kogu riigi huvidega. Pandivere kõrgustik on intensiivmaaviljeluse ja pinnavete piirkond, siit lähtuvad Põhja-Eesti jõed. Põllumajanduse intensiivsus on siinmail üleliidulisest keskmisest 6–8 korda kõrgem. Fosforiidi omahinna arvestusest on aga välja jäetud niisugused hävitavate põllumaaade hind kui ka vabariigi veemajandusele tehtav kahju.

Normaalse loogika kohaselt ei ole väetiste tootmise lõppeesmärk mitte väetis ise, vaid ikkagi põllumajandustoodang. Kas aga mineraalväetiste kasutamisest saadav tulevane, pealegi üpris kaheldav efekt kompenseerib praeguse reaalse kahju, küsivad akadeemikud. Ja leiavad, et faktid küll optimismi ei sisenda. Meenutatakse, et nõukogude võimu aastatel on mineraalväetiste toodang kasvanud 550 korda, saagikus aga vaid kaks korda. Majandusteadlased on rehkendanud, et 2000. aastaks on mi-

neraalväetiste kasutamise efektiivsus praktiliselt null. Juba praegu kasutatakse neid väetisi mõnel pool ohtlikult palju. Akadeemikud puudutavad ka kaevandamise tehnoloogiaga seotud probleeme ja teisi tüsistavaid asjaolusid. Meenutatakse ka senise fosforiidi kaevandamise kurbi kogemusi, millest ei tahtta õppust võtta. Märgitakse samuti, et kaevanduste tööjõuga varustamiseks läheb vaja umbes 40 000 inimest; need tuleb Eestisse sisse tuua, mis mõjutab demograafilist olukorda. Muret teeb seegi, milliseks võib kujuneda selle tulevase seltskonna fookus-tuur.

Eesti NSV valitsus on võtnud kindla seisukoha, et praeguste tehnoloogiatega oleks fosforiidide kaevandamine rahva umbes vastane, kirjutavad D. L. ja B. R. Kuid, nagu elu näitab, ametkondlik huvi on vägevam kui üldsuse, teadlaste ja isegi riigitegelaste arvamus. Pealinna kabinetide peremeestel näib olevat rohkem õigust käsutada maa saatust kui neil inimestel, kes sel maal on sündinud ja siin elavad ning länu kellele siinsetel kaevandustel meeldetuletada saadakse suuremaid saake kui mõneski mustmullapiirkonnas. Akadeemikud kinnitavad oma solidaarsust nendega, kes nõuavad, et lõpetataks riigi vahendite ja inimressurside pillamine ökoloogiliselt ohtlikele ja majanduslikult põhjendamatuetele projektidele. «Mõtetud oleks hiljem ehitada tapetud maa kultuuripalee, apelleerida inimeste vaimusele, süümele ja patriotsmile,» lõpetavad autorid.

KINDLAMEELSE PAGULASE DILEMMA

Ligunen oma viletsas pagulasbasseinis, vaatan taevast ja mägesid ning mõtlen et elu on ikka vilets küll.

Olen alati olnud õige eestlane, käinud demonstreerimas kus iganes vaja, lehvitanud sini-must-valget võimsalt ja rängalt rahvuslikult, ja olen kommude vastu võidelnud igal võimalusel. Olen kaasa aidanud et sääraseid pole lastud Eesti Majja, ja olen ka üritanud paljastada võimalikult palju meie endi hulgas olevaid roosasid või pärispunaseid organisatsioone ja isikuid. Olen pidanud enda kohustuseks hoida meie ühiskonna puhtana, et saaksime meie isamaalikkust väljendada selgelt ja segamatult. Samuti olen valmis kommunismivastast valgustustööd tegema, aga muidugi mitte liberaalide ega säärase hulgast, sest nendega ei saa ju rääkida. Eestist tulnutega olen õhutanud ettevaatusele, sest õiget rahvuslust on ju teatavasti võimatu viljeleda sealses miljöös. Ja tont teab kes nad kõik on, segavad meie vabadusvõitlust...

Aga mis nüüd juhtub? Igasuguse glasnosti ja perestroika katte all hakkab tekkima liikumisi millest enne polnud kuulda. Nõutakse Isemajandavat Eestit - pannakse veel kõigi kiusteks nimi IME -, moodustatakse Rahvarinnet ja Roheliste liikumist, Loominguliste Liitude Kultuurinõukogu, Muinsuskaitse Seltsi... lauldakse isamaalikke laule ja kõige tipuks veel lehvib sini-must-valge täitsa ausalt ja segamatult ja uhkelt. Siin paguluses loetakse Sirpi ja Vasarat nagu oleks igapäevane asi ja moodustatakse veel Väliseestlaste Muinsuskaitse Selts. Neid ei tohi enam punasteks ka nimetada, nagu vanasti!

Ja siis tuleb niisugune tüdrukute koor siia, mis ta nimi nüüd oligi? - Ellerhein vist. Käisin ka neid kuulamas, kõik teised käisid, kus siis mina... Laulavad ikka hästi küll, seda peab neile lubama. Aga ma ei saa aru miks nad tingimata pidid laulma kõiki neid isamaalikke laule ja vana hünni ja... võttis silma märjaks, ei noh tõtt öelda silmad jooksid nagu mahlakask.

Päris häbi oli, ei tea ju mis salakavalate ülesannetega neid on välja saadetud. Ja Eesti lipud, suured ja väikesed, ja lipu õnnistamine kirikus - pole sellist ränka rahvuslikku rabandust saanud ei tea millal. Kuulsin teistelt kel tüdrukuid ja juhte olnud öömajal, et olevat ikka kenad küll, kõik eranditult. See on ju muidugi see kõige kardetavam, ja saata 15-aastaseid tüdrukuid meid pehmeks tegema on ju muidugi geniaalne. Alati peame olema valvsad. Aga muidugi oli õige et võtsime koori lahkelt vastu, ja et igast linnast anti piibleid kaasa. Peame ju näitama, et meil piibleid on, ja mispärast hakata vaeva nägema et kokku rääkida kes kingib mida?

Elu on korruga tõesti viletsaks muutunud. Kedagi ei saa enam punaseks nimetada, Eestis möllab rahvuslus - ja mida mina siis tegema pean? Mul polegi enam ülesannet. Aga ega ma nii kergesti ka ennast petta lase - küll ma jälgin hoolega kõike ja õigel ajal sööstan nagu kotkas nende kukile kes hoiavad Eesti lippu vasakus käes.

HERMAN PIKK

TÕSINE PUDRUMURE EESTIS

Seltsimehed!

Ma usun kindlasti, et kaunis paljud teist on kuulnud tatra-pudru lademetest mis avastati Tallinna all. Ja mis ulatuvad mingil määral ka linnapiiridest välja, paiknedes üsna väikesel maa-alal, mille piirideks oleks umbes: Narva, Haapsalu, Pärnu, Valga, Värska asustatud punktid. Kui me vaatame seda laiku näiteks gloobuse peal, siis on raske kindlaks teha, kas seal on käinud kärbes või on tõepoolest tegu pudrumaardlaga. Sellegi poolest kuuluvad pudru lademed Euroopa suurimate hulka. Mõningase ettekujutuse nendest annab ehk järgmine piltlik näide: kui oletada, et mahutaksime kogu pudru suurde lusikasse, siis käsi, mis selle suu juurde tõstab, asuks, noh umbes Moskva kohal. Tõsi küll, organism seda putru ei omista, aga tarvitamisele tulevad need pudrulademed võtta. Muidu võidakse hakata meile ette heitma, et näe, söövad seal hommikust õhtuni head-paremat, aga tatra-putru ei söö ja teistele kah ei anna!

Millest tuleks alata?

On vastu võetud Üleliidulise Kõrdi- ja Pudrutööstuse Ministeeriumi otsus, mille kohaselt t u l e b alustada kaevandamist. Ning seejärel - võibolla juba sajandivahetusel - välja selgitada: kuidas ja milleks?

Aga on ka mõningaid probleeme.

Esiteks: on karta, et kaevandamise tulemusena kaob kooslus Tallinn-tallinlane. See toimub umbes nii, nagu koostised taim-muld-tuulgi. Linn vajub paras jagu nii palju, et Oleviste ja Niguliste vahele võiks taburetti kasutamata pesunööri tõmmata. Viru 22. korruse restoran muutub hubaseks keldrikohvikuks. Kaotus pole iseenesest kuigi suur, aga nõnda ütelda "paljurahvuseline". Muidu poleks ümberasustamisega erilisi probleeme. Põlisasukad lepiksid kahtlemata ka telk-linnakuga Pihkva oblastis. Nemad harjuvad kõigega - ja Tallinnas on nad kah juba elanud küllalt.

Aga ülejäänutele on n.ö. Tallinn kalliks saanud. Siia kolisid nende isad, vanaisad, tädid, onud, nõbud, küdid. Nende juured on nii sügavas Lasnamäe paaeses pinnases kinni, et Riia või Vilniusega neid enam ei meelita.

Aga ärgem muutugem lüürilisteks!

Igatahes peaks ümberasustamisega alustama võimalikult kähku. Esialgu - ja mida kaugemale, seda parem - muidugi need, kes on kaevandamise vastu. Edaspidi - "vabatahtlikud"!

Tunnistagem ausalt - Tallinnast on muidugi kahju. Sellest Kohtla-Järve ligidal paiknevast linnakesest on kuulnud kogu meie mõõtmatu Vabariigi elanikkond. Võib liialdatult ütelda, et Tallinna tuntakse meie Vabariigis väga hästi. Tallinn on see... äh.. Vana-Toomas, on Balti vaksal ja Kaubamaja. Ühe sõnaga - Tallinn on Läti pealinn.

Siiski oleks vale väita, nagu ei jääks pärast kaevandamist Tallinna kohale "üldse mitte midagi". Nii ei saagi olla, et midagi ei oleks. Tekivad maalilised barhaanid, kus juba mõnesajamiljardilise kapitaal mahutise korral võib kohe hakkata tegelemakaameli kasvatussega. Juba ongi astunud esimesi samme eesti must-valge kirju dromedari aretamiseks. Loom on esialgu veel sarvedega ja tahab juua. Aga juba küllalt küürus. Ja ka muude ilmsete kaameli tunnustega. Nii näiteks vajus tal alumine huul ripakile, kui kuulis et peab hakkama kaktusi sööma.

Esialgu on veel lahendamata tööjõu probleem. Naaberblastid on juba tühjaks saamas. Turkestanis keeldusid naised üle kahekümne lapse sünnitamisest, nii et ka sealt pole tulevikus midagi loota. Soomlasi ei rahulda Tallinna televisioon. Ütlevad, et liiga palju propagandasaateid. Tihti peale näidatakse Kommunaari kingi, see võib hakata mõjustama nende kapitalistlikku maailmavaadet. Jääb üle kutsuda arengumaadest. Nemad seal on harjunud veelgi vähem palka saama kui meie. Tulevad küll - ja on vähemalt niikaua, kui kuulda saavad, et töötasu makstakse rublades.

Need kes on kaevandamise vastu, tahaksin ma lõpetuseks meelde tuletada, et kõik protestid tuleb esitada kirjalikult. Võib oletada, et proteste ei kogune kuigi palju - umbes nii miljoni ringis. Need registreeritakse, jahvatatakse ära ja kasutatakse väljakaevatud pudru maitsestamiseks.

Head isu, seltsimehed!

KALJU KASS

(Mahakirjutatud Eesti raadiosaatest)

EESTLASED NORRAS

Kuuleme pidevalt väliseestlastest maadest, kus neid on suurel hulgal, nagu Kanada, Rootsi, USA. Vähem ollakse teadlikud eestlaste olemasolust ja tegevusest kohtades ja maades kus eestlaste arv on väike või isegai väga väike.

Pärast Teist maailmasõda, kui kurjad tuuled olid paisanud suure osa meie rahvast igasse ilmakaarde laiali, said ka mõningad eesti perekonnad Norrasse oma uue kodu. Kui igal pool mujal suuremates keskustes loodi eesti organisatsioonid, siis seda siin Norras ei toimunud, kuna need vähesed eestlased elasid laiali üle pika maa ja mingit loomulikku kesket kohta eestlastele ei tekkinud. Norras oli ka eestlasi juba varasemast ajast ja aastakümnete jooksul on neid järjest juurde tulnud ja nii ka rohkem tutvusi soetatud.

Kui meie pere Norrasse elama asus 1976, tulles Stockholmist Rootsis, oli meil kindel tahtmine ka Norras eestlastega kontakti võtmiseks. Hakkasime aegamööda kuulma eesti nimedest ja saime aadresse ning kevadel 1980 sai teoks esimene kokkukutsutud koosviibimine Norra eestlastele. Osavõtjaid oli 16. Kuna näidati suurt huvi ESTO-80 vastu Stockholmis, otsustati sealsest rongkäigust osa võtta ja selleks puhuks osteti ühiselt suur eesti lipp. Nagu teame oli see õnnestunud ESTO nädal suureks elamuseks ja inspiratsiooniks kõikidele sellest osavõtnud eestlastele, võibolla aga eriti neile, kes omas igapäevases elus teisi eestlasi ei kohta.

Norras järgnesid kokkutulekud kord või kaks aastas ja järgmine ühissettevõtte oli ESTIVAL-83 Göteborgis Rootsis, kus samuti esinesime grupina. Siiani on meie suurimaks panuseks olnud osavõtt Torontos toimunud rongkäigust ESTOL-84. Niisiis oleme nüüd katsunud sammu pidada suurte eestlaste keskustega ja oleme ka osavõtnud ESTIVALIST-86 Lundis/Malmös ja olime ka esinadatud Saksamaal Heidelbergis peetud laulupeol suvel 1986.

Kerkis ülesse küsimus, kas meie ei peaks end kindlamalt organiseerima, sest huvi kokkutulekute vastu kasvas. Avaldati soovi rohkem keskseks informatsiooni saamiseks eestlaste tegevusest ja üritustest vabas maailmas. Nii oleks kergem ette teada, mis juhtumas on ja oma osavõttu eri sündmustest paremini korraldada. Järjekordisel koosviibimisel suvel 1987 tõsteti konkreetselt ülesse küsimus organisatsiooni loomiseks ja selleks valiti kolmeliikmeline toimikond. Toimikonna töö tulemusena töötati välja organisatsiooni eesmärk ja kutsuti kokku asutav koosolek 25. oktoobril 1987. Osavõtjaid oli 18. Sellel koosolekul otsustati luua eestlastele ja nende perekonnaliikmetele Norras organisatsioon nimega EESTI SELTS NORRAS - DET ESTISKE SELSKAP I NORGE - sama lühendiga mõlemas keeles, ESN. Valiti juhatus 3+2 liiget ja revisor esimest korda üheks aastaks.

Meie seltsi esimeseks ametlikuks ürituseks oli Eesti Vabariigi 70. aastapäeva tähistamine, kust osa võttis ligi 50 inimest külalistega koos. See esimene tuleproov õnnestus ülimalt hästi ja sellest oli järelokaja nii kohalikus lehes kui Norra suurimas ajalehes "Aftenposten".

Meie juhatus tegutseb intensiivselt ja liikmeteks on astunud peaaegu kõik eesti perekonnad Norras. Meil järgneb kohe uusi üritusi ja meie suureks eesmärgiks on ju Austraalia reis ja sealsel ESTOL-88 Norra eestlaste grupiga osavõtt rongkäigust.

KIRI TALLINNAST

Tallinnas loodi maikuus Levimuusikute klubi "Muusika".

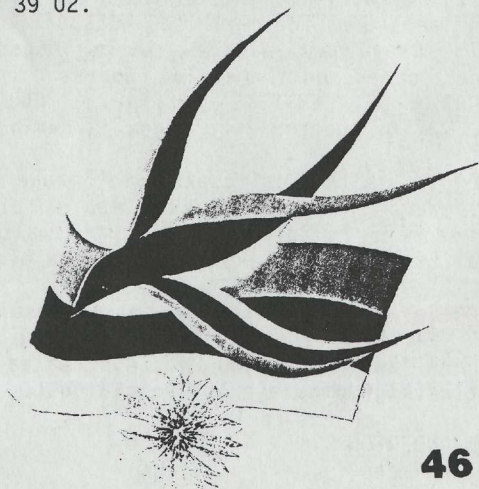
Millega see klubi siis tegeleb? Kõigega mis puudutab levimuusikat ehk kerget muusikat (rock, country, jazz jne.). Korraldame kontserte nii kodus- kui välismaal, anname infot, lindistame uut muusikat jpm. Ühtlasi avanes võimalus ka infolehte välja anda. Peale pikka järelemõtlemist nõustusin seda toimetama, sest põhitöö on mul Eesti Televisiooni muusika- ja meelelahutussaadete toimetamine. Probleeme on palju. Alates paberi puudusest kuni värske info kätte saamiseni. Seepärast kutsungi üles kõiki eestlasi mujal maailmas meile kirjutama kõigest, mis toimub teie ringkonna kerges muusikas. Alates augustist on meie infolehe tiraaz 10000 (siiani 3000) ja ta on päris defitsiitne. Huvi on väga suur, sest siiani pole sellist lehte meil ilmunud (räägime isegi natuke klatšijuttu). Lugejad on alates 12-13 a. noortest kuni koduperenaisteni välja, rääkimata muusikainimestest. Põhiliselt muidugi püüame kajastada meie vabariigis toimunud ja toimuvaid üritusi, siis alles NS'Ve ja muu maailm. Augusti lõpus korraldame Lauluväljakul suure rahvusvahelise festivali "ROCK SUMMER", kus võtavad osa peale eesti ja NS'Ve-i bändide ka külalised välismaalt ning kogu energia läheb selle organiseerimisele. Seetõttu ei ole meil veel välja töötatud projekti, kuidas saaks meie lehte tellida väliseestlased. Loodan et varsti see probleem laheneb. Meie leht maksab 40 kop. ja tegemine toimub isemajandamise põhimõttel. Ja ongi vist kõik!

Jään ootama teie kirju ja ettepanekuid!

Kirjutage mulle aadressil: Tallinn, Estonia pst. 4, Levimuusikute klubi "Muusik" või mu põhitöökohta: Tallinn, Lomonosovi 27, Eesti Televisiooni muusikasaadete peatoimetus. Telefon 43 39 02.

Teile lootma jäädes ja kirju oodates

ENE LEKS

ESINDUSED - TOIMETUS

USA:s; NEW YORK, MARI LEESMENT: 321 Rockaway Str. Boonton, NJ 07005, tel. 201-334-0209; CHICAGO, URVE AUKSI: 13977 Stonehenge, Orland Park, IL 60462, tel. 312-460-1837; CHICAGO, HILJA PIKAT: 1259 W. North Shore, Chicago, IL 60626.

KANADAS: TORONTO, VELLO SALO: 2661 Kingston Rd., Scarborough, Ont. M1M 1M3, tel. 416-265-2458; TORONTO, VELLO SOOTS: 2 Deepwood Cres., Don Mills, Ont. M3C 1N8; VANCOUVER, LINDA AUG: 7385 Nelson Ave., Burnaby, B.C. V5J 4C5, tel. 604-434-5571.

AUSTRALIAS: SYDNEY, TIIA RAUDMA: 11/19 Waruda Street, Kirribilli NSW 2061, tel. 02-929-6415.

INGLISMAAL: LONDON, Juhan Eistrat: 18 Stanley Cres., London W11 2NA, tel. 1-727 3159.

SAKSAMAAL: STUTTGART, MART LAANEMÄE: Gutenbergstr. 130/I, D-7000, tel. 0711- 62 30 93.

SOOMES: HELSINKI, EEVI NIVANKA: Ulvilantie 10 B 22, 00350 Helsinki, tel. 0-55 14 73.

BRASIILIAS: SAO PAULO, ERNA JA HARRY KUUSBERG: Rua Carlos Tiago Pereira, 235 CEP 04150, São Paulo-SP, tel. 11-275-0026.

PRANTSUSMAAL: PARIS, ENE RÄMMELD: 4 rue Ernest Prevost, 93 300 Aubervilliers, tel. 1-48 33 08 09.

NORRAS: OSLO, TIIU JA ENN ANDERSON: Ingierkollveien 45, N-1410 Kolbotn, tel. 2-80 87 40.

SVEITSIS: BASEL, LIILIA CORRADI: Pfeffingerstr. 37, CH-4053, Basel, tel. 61-35 10 70.

*

AK ILMUB NELI KORDA AASTAS.

AK TOIMETUS & TALITUS ROOTSIS ON:

- ENNO KLAAR (tegevtoimetaja) Tel. 08-664 32 09
- VIRVE RAAG 018- 14 81 63
- LIA PEET 08- 58 36 40
- GERT HIRSCH (talitus)
- TOOMAS SAAGPAKK (kujundus)
- VELLA PIHLAK (kaanekujundus)

TOIMETUSE ja TALITUSE AADRESS ON:
Enno Klaar, Älvkarleövägen 12,
S-115 43 Stockholm.

TELLIMISED:

"AJA KIRJA" saab tellida Rootsisis (ja Skandinaavias) otse toimetusest, tasudes hinna posti jooksvale arvele (POSTGIRO),
NR 12 77 47 - 4,
(c/o Enno Klaar).
IGAL POOL MUJAL ON TELLIMINE LI-GEMA AK ESINDAJA KAUDU, andmed siin ülal.

TELLIMISHINNAD:
Rootsis 90 SEK, USA-s 15 USD,
Kanadas 19 CAD, Austraalias 20
AUD. Mujal vastavalt kursile.

V-E

PE $\frac{A}{11662}$ 51

1988

SISUKORD

Eesti ootab IMEt	Toimetaja	2
Sinimustvalguke	Mardi Valgemäe	3
Valik Arvo Valtoni aforisme		4
Pingete leevendamisest	Rein Taagepera	5
Annab maale suud - Epp-Maria Kokamägi	Lia Peet	11
Kaua tehtud, kaunikene	Mihkel Mutt	15
Tallinn, 17 juuni 1988	Alar Ilo	23
Eesti Kabaruu Teater	Hando Kask	24
Mida vaja eesti rahva uueks kasvuks?	Ene Rämmeld	26
Kvaliteet N.Liidus?	Enno Klaar	29
Mõtteid välismaalase elust	Ants Lepson	33
Jutuajamine Pariisi Balti Majas	Uno Raamat	35
Kindlameelse pagulase dilemma	Hermann Pikk	41
Tõsine pudrumure Eestis	Kalju Kass	43
Eestlased Norras	Tiiu Anderson	45
Kiri Tallinnast	Ene Leks	46
Esindused/Toimetus		47

aja kiri

nr 51

1988